

MEDZINÁRODNÉ
VZŤAHY
SLOVAK
JOURNAL OF
INTERNATIONAL
RELATIONS

Vedecký časopis pre medzinárodné
politické, ekonomické, kultúrne a
právne vzťahy

Scientific journal of international
political, economic, cultural and
legal relations

Ročník XIX | Volume XIX

4/2021

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis
pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy
Fakulty medzinárodných vzťahov
Ekonomickej univerzity v Bratislave

Slovak Journal of International Relations

Scientific journal
of international political, economic, cultural and legal relations
published by the Faculty of International Relations
at the University of Economics in Bratislava

Indexovaný v / Indexed in:

EBSCO

INDEX
COPERNICUS

IDEAS

ECONBIZ

Medzinárodné vzťahy 4/2021, ročník XIX.
Slovak Journal of International Relations 4/2021, Volume XIX.

Medzinárodné vzťahy

Slovak Journal of International Relations

Redakcia / Editorial office:

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
Tel.: 00421 2 6729 5471
E-mail: mv.fmv@euba.sk

Hlavná redaktorka / Editor-in-chief:

 Ludmila LIPKOVÁ University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board:

	Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR	University of Malaya, Malaysia
	Doreen BEKKER	Rhodes University, South Africa
	Alexandru BURIAN	Moldavian Association of International Law, Moldova
	Eva CIHELKOVÁ	Pan-European University, Slovakia
	Alan V. DEARDORFF	University of Michigan-Ann Arbor, USA
	Attila FÁBIÁN	University of West Hungary, Hungary
	Tatiana FILOSOFOVA	NRU Higher School of Economics, Russia
	François GEMENNE	University of Liège, Belgium
	Otmar HÖLL	University of Vienna, Austria
	Edward H. HUIJBENS	University of Akureyri, Iceland
	María Teresa INFANTE Caffi	University of Chile, Chile
	Siti Rohaini Binti KASSIM	University of Malaya, Malaysia
	LI Hsi-Mei	Chinese Culture University, Taiwan
	Klavdij LOGOŽAR	University of Maribor, Slovenia
	Stanislav MRÁZ	College Danubius, Slovakia
	Julija NESTERENKO	Russian State University of Humanities, Russia
	Rebecca NEUMANN	University of Wisconsin-Milwaukee, USA
	Jan OSTOJ	Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland
	Hakan G. SICAKKAN	University of Bergen, Norway
	Karol SORBY	Institute of Oriental Studies of the SAS, Slovakia
	František ŠKVRNDA	University of Economics in Bratislava, Slovakia
	Pavel ŠTURMA	Charles University in Prague, Czech Republic
	Chong-Ko Peter TZOU	Tamkang University, Taiwan
	Harun UÇAK	Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey
	Jolita VVEINHARDT	Vytautas Magnus University; Sports University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor:

 Mykhaylo KUNYCHKA University of Economics in Bratislava, Slovakia

Vydavateľ / Publisher: Ekonomická univerzita v Bratislave, IČO 00 399 957

Evidenčné číslo / Country registration number: EV 4785/13

ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print edition)

ISSN 1339-2751 (online)

Obsah

 PLNENIE ENVIRONMENTÁLNYCH VÝZIEV V RUSKU: VÝSLEDKY A PROBLÉMY ANASTASIIA VOLODINA – DOC. TATYANA PODOLSKAYA – DOC. LUDMILA TOMASHEVSKAYA _____	294
 RUSKO-POBALTSKÉ VZŤAHY DOC. ING. IVAN MAJCHÚT, PHD. – ING. MARTIN BAKIČ _____	311
 EFEKTÍVNOSŤ ZDAŇOVANIA VO VYBRANÝCH ČLENSKÝCH ŠTÁTOCH EURÓPSKEJ ÚNIE MARIANA-LUMINIȚA COMAN (LINȚĂ) _____	331
 EKONOMIKA AFGANISTANU V 21. STOROČÍ – REALITA, PROBLÉMY A PERSPEKTÍVY DR. H.C. PROF. ING. LUDMILA LIPKOVÁ, CSC. _____	346
 INKSTER, NIGEL: VEĽKÉ DELENIE – ČÍNA, AMERIKA A BOJ O TECHNOLOGICKÚ NADVLÁDU MGR. ONDŘEJ SVOBODA, PH.D. _____	362
INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY	365
INŠTRUKCIE PRE AUTOROV	367

Content

 RUSSIA MEETS ENVIRONMENTAL CHALLENGES: ACHIEVEMENTS AND PROBLEMS ANASTASIIA VOLODINA – TATYANA PODOLSKAYA – LUDMILA TOMASHEVSKAYA	294
 RUSSIAN-BALTIC RELATIONS IVAN MAJCHUT – MARTIN BAKIC	311
 THE EFFICIENCY OF TAXATION IN SELECTED EUROPEAN UNION MEMBER STATES MARIANA-LUMINITA COMAN (LINTA)	331
 AFGHANISTAN'S ECONOMY IN THE 21ST CENTURY – REALITIES, CHALLENGES AND PROSPECTS LUDMILA LIPKOVA	346
 INKSTER, NIGEL: THE GREAT DECOUPLING – CHINA, AMERICA AND THE STRUGGLE FOR TECHNOLOGICAL SUPREMACY ONDREJ SVOBODA	362
ABOUT THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS	365
GUIDE FOR AUTHORS	367

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2021, Volume XIX., Issue 4, Pages 294 – 310

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 13. 10. 2021 | Accepted: 10. 12. 2021 | Published 15. 12. 2021

PLNENIE ENVIRONMENTÁLNYCH VÝZIEV V RUSKU: VÝSLEDKY A PROBLÉMY

RUSSIA MEETS ENVIRONMENTAL CHALLENGES: ACHIEVEMENTS AND PROBLEMS

Anastasiia Volodina¹, Tatyana Podolskaya², Ludmila Tomashevskaya³

Článok skúma medzinárodné environmentálne poradie indexu environmentálnej výkonnosti a indexu výkonnosti klimatických zmien. Hodnotí, prečo sa Ruská federácia nachádza na konkrétnom mieste vo svete. Analýzou ukazovateľov použitých pri vyhodnocovaní autori kvalifikujú úspechy budovania zelenej ekonomiky v Ruskej federácii a študujú osvedčené postupy zo zahraničia. Na základe výsledkov štúdie boli vypracované odporúčania, ktoré môžu byť užitočné pri prekonávaní problémov súvisiacich s budovaním zelenej ekonomiky.

Kľúčové slová: zelená ekonomika, zmena klímy, odpadové hospodárstvo, index environmentálnej výkonnosti, index výkonnosti klimatických zmien, sledovanie klimatických opatrení, Rusko

This paper explores international environmental ratings of Environmental Performance Index and Climate Change Performance Index and determines why the Russian Federation occupies a particular place. Analyzing the indicators used in the ratings, the authors assess the achievements of building

¹ Anastasiia Volodina, Faculty of Economics, South-Russian Institute of Management – branch of Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, 70/54, Pushkinskaya St., Rostov-on-Don, Russian Federation, 344002, e-mail: vo.eco7@yandex.ru

² Tatiana Podolskaya, Candidate of Economic Sciences, Deputy Professor, Head of Department of International Economic Relations, South-Russian Institute of Management – branch of Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, 70/54, Pushkinskaya St., Rostov-on-Don, Russian Federation, 344002, e-mail: podolskayat@uriu.ranepa.ru

³ Ludmila Tomashevskaya, Candidate of Philological Sciences, Deputy Professor, Department of Foreign Languages and Speech Communication, South-Russian Institute of Management – branch of Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, 70/54, Pushkinskaya St., Rostov-on-Don, Russian Federation, 344002, e-mail: inyaz@uriu.ranepa

a green economy in the Russian Federation and study the best practice of foreign countries. Based on the results of the study, the authors have developed recommendations, which might be of use in overcoming the problems that hinder the building of a green economy.

Key words: Green economy, climate change, waste management, environmental performance index, climate change performance index, climate action tracker, Russia

JEL: Q53, Q57, Q58

1 INTRODUCTION

In order to overcome global challenges, humanity must work together and pay greater attention to ensuring the sustainable development of its environment. Therefore, one of the key directions of the most economically successful countries' development at the beginning of the 21st century is the green economy. The United Nations Environment Programme (UNEP) defines a *green economy* as one that enhances human well-being and builds social equity while reducing environmental risks and scarcities. The key point in this concept is its strategic nature.

Today, there are a lot of forums around the world to discuss this issue. International organizations such as the United Nations, the World Bank and the Organization for Economic Cooperation and Development are developing initiatives to stimulate action in this regard.

At the international level, the green economy trend is supported by such documents as the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), the biodiversity targets under the Convention on Biological Diversity (CBD) and the Sustainable Development Goals (SDGs). The work at the national level is also important because the specifics of each region must be taken into account when setting targets, identifying and adopting best policy practices and designing specific programmes.

Today, there are many ratings to judge the effectiveness of green economy measures in different countries. In general, the absolute values of the indicators used in the ratings are not as important as the changes in the index over time, as they help to track trends and understand outcomes in the evaluated issues. The Russian Federation is represented in almost all global rating systems, but it occupies a leading position only in some of them. To compare the measures taken to improve the environmental situation in the Russian Federation with the measures of the leading states in the field of building a green economy, we compare indicators from two ratings: Environmental Performance Index (EPI) and Climate Change Performance Index (CCPI).

2 LITERATURE REVIEW

The article contains reliable information which comes from sources published in 2018–2021, and only the article written by Moralis, Costa and Pereira is dated 2012. This is justified by the fact that the issue of the heavy metals impact on human health

has not been solved over the years, and the measures proposed by the authors have retained their relevance. Most of the sources focus on analyzing the experience and best practices of foreign countries and adapting green technologies to Russian realities, as well as studying the problems of the energy sector and other industries of the Russian Federation. Particular attention is paid to the introduction of innovative technologies within the framework of the concept of greening the economy and creating a smart urban environment. An enormous amount of up-to-date information was provided by the international environmental ratings, on whose data the authors of this article have built their research and identified the blind spots of Russia's environmental policy.

Beloshitskiy (2021) investigates the experience of different countries in socially oriented investments, the trends of green investment and its challenges. Chernova, Matveeva and Gorelova (2021) carry out research about managerial impacts on the innovative development of industries ecosystems and their approbation. In their work, they use the example of the Russian water industry. Smirnov, Kashtanov, Denk and Halimon (2021) analyse case studies on the management of smart cities and determine the key trends in the development of innovative technologies in this field. Moralis, Costa and Pereira (2012), quoted above, study the problem of heavy metals impact on human health.

Forbes contributor (2021) explores the initiatives which might help the Russian Federation develop its own environmental strategy and also provides statistics about the outcome of the Russian "trash" reform. Glebova and Daneeva (2021) dedicate their work to the decarbonization of the world economy and studies the adaptation of the Russian energy sector to this important and undoubtedly difficult process. They highlight why the situation in the Russian Federation should not be compared with that in other countries in this context. Such comparisons ignore the imposition of numerous sanctions. The economic sanctions imposed for political reasons significantly slow down Russia's economic growth and pose a challenge to the most sensitive sectors of the economy. Krasukov (2021) investigates the potential impact of a carbon tax introduced by the European Union on the exports of the Russian Federation and also studies what technologies modern Russian corporations use in order to reduce their carbon footprint. Alkhasov, Alikirimova, Djavatov and Ninalalov (2021) pay their attention to the problems of implementing renewable energy in Russia and claim that the country's legislation needs to be adjusted. Ljovkina, Brody, Karagulyan, Zakharova and Ljovkin (2021) explore the opportunities of implementing renewable energy in the Russian Federation too, but they focus on the main renewable energy systems' development barriers and the consequences of overcoming some of them.

Climate Action Tracker is a collaborative research effort of the Climate Analytics and New Climate Institute, which monitors and assesses countries' actions to

reduce greenhouse gas emissions in accordance with the objectives of the Paris Agreement of „holding global warming below 2°C, and pursuing efforts to limit warming to 1.5°C.“ This article refers to the 2018 and 2020 reports. In their work, Alekseeva, Arshinova and Bancheva (2018) compile a database including information on Russia's place in global ecological rating systems. It allows them to identify the strengths and weaknesses of environmental development in the Russian Federation.

The two main sources on which the authors of this article relied the most are the EPI and the CCPI rankings and reports. First and foremost, the Environmental Performance Index report (2020) published by Yale Center for Environmental Law and Policy assesses how successfully countries implement their environmental policies and achieve their targets. Dinislamova (2020) analyses the Environmental Performance Index of the Russian Federation too, exploring the country's place in the 2016 and 2018 rankings. She scrutinizes the basis of the EPI. Unlike data and methodology, it does not change from issue to issue. Dinislamova L. stresses that the differences in Environmental Performance Index versions make it inappropriate to create a time series based on several of them.

The Climate Change Performance Index (2021) published by Germanwatch e.V. assesses the measures that the countries take in order to combat climate change. Both these rankings enhance transparency in international climate politics and allow us to draw up conclusions on the achievements and problems of the countries under analysis, including the Russian Federation.

Thus, the research conducted by the authors of this article is relevant in conditions of increased attention to environmental problems from the entire world community.

3 DATA AND METHODOLOGY

Numerous international organizations, universities and commercial companies are involved in the compilation of environmental ratings. The reliability of the displayed information depends directly on the degree of access to it, the accurate systematization of data, and the context. The main objective in ranking is to estimate when there is either too much information available (so it is difficult to generalize) or too little. That is why the indicators used in the international rankings of countries are most often aggregated, which means that each of them includes several indicators.

The analysis commonly uses data from international economic organizations (United Nations, UNEP, World Health Organization, Organisation for Economic Co-operation and Development and other authoritative organizations) and national (and also supranational, such as Eurostat) statistical services, because it has the necessary attributes of objectivity, comprehensibility and comparability. (Alekseeva, Arshinova and Bancheva, 2018)

The overall methodological approach used in this study is quantitative. The authors focus on statistical analysis. The data presentation as a summary table meets the requirement of clarity. Furthermore, the fact that there are the ranks of other countries in the table (both leaders and those lagging behind from the Russian Federation) allowed the authors to designate which countries' experience will be most useful for studying within the framework of a particular indicator.

Most often, Denmark, Sweden, Finland, and the Netherlands take first place. However, the article also refers to the features and results of the environmental policy pursued in the European Union as a whole, as well as those in Ukraine, Indonesia, India, Great Britain, Seychelles, Germany, France, Japan, Canada, Norway, Latvia in particular.

Environmental Performance Index published by Yale University is one of the most interesting rankings. It compares the data for 180 countries and uses 32 indicators that are divided into two groups: ecosystem vitality and environmental health (that is, the impact of the environment on human health).

The Climate Change Performance Index ranks three times fewer countries than the Environmental Performance Index, but these 60 governments account for 90% of the world's energy-related carbon dioxide emissions. The rating classifies 14 indicators into four groups: greenhouse gas emissions (max. 40%), renewable energy (max. 20%), energy use (max. 20%) and climate policy (max. 20%).

The Environmental Performance Index is released biennially in even-numbered years, and the 2020 issue takes into account the impact of the pandemic on the environment. Therefore, a comparison with the 2021 Climate Change Performance Index issue, which was released in December 2020, is adequate. During the research, an analysis of the environmental situation of the Russian Federation was carried out based on data from international environmental ratings.

The study aims to analyse the reasons why the Russian Federation is lagging behind or succeeding in various areas of improving the environmental situation and building a green economy, which are investigated in the ratings, and to draw up a series of recommendations.

The analysis identified areas where Russian indicators could be considered acceptable and areas where work is essential for improving the environmental situation in the country. The experience of foreign countries has been studied as well as their environmental policies' specifics, the differences in which account for differences in the countries' rank in different parameters.

Table 1: Environmental Performance index 2020 and Climate Change Performance index 2021 rankings

<i>Indicator</i>	<i>Indicator content</i>	<i>Russia's rank</i>
<i>Environmental Performance Index (EPI), 2020</i>	EPI compares 180 countries and uses two groups of indicators: Environmental Health and Ecosystem Vitality. The number in parentheses indicates a change over 10 years.	1. Denmark 2. Luxembourg 3. Switzerland 58. Russia 180. Liberia
<i>Environmental Health</i>		
Air Quality	The direct impacts of air pollution on human health in each country.	1. Finland (+6.7) 2. Australia (+2.9) 3. Sweden (+3.9) 47. Russia (+14.1) 180. Pakistan (-0.9)
Sanitation & Drinking Water	How well countries protect human health from environmental risks on two indicators: unsafe drinking water and unsafe sanitation.	1. Finland (+0.3), Iceland (+0.9), Netherlands, Norway (+1), Switzerland, United Kingdom (+0.8) 7. Malta (+1.6) 65. Russia (+1) 179. Central African Republic, Chad
Heavy Metals	The direct impacts of heavy metal pollution exposure on human health in each country.	1. Denmark (+6.4), Finland, Japan 4. Sweden (+5.6) 37. Russia (+9.5) 180. Afghanistan
Waste Management	The threats of solid waste to human health.	1. Colombia, Netherlands 3. Denmark 122. Russia 133. Afghanistan, Uzbekistan, Venezuela, Zambia, etc.
<i>Ecosystem Vitality</i>		
Biodiversity and Habitat	Assesses countries' actions toward retaining natural ecosystems and protecting the full range of biodiversity within their borders.	1. Botswana (+1.4) 2. Zambia (-0.3) 3. Poland (+0.6) 111. Russia (-0.6) 180. Maldives (+1.8)
Ecosystem Services	Recognizes the important services ecosystems provide to human and environmental well-being.	1. Bahrain (+98), Iceland, Malta (+61.5), etc. 7. Niger (+0.8) 113. Russia (-5) 175. Dominica (-48.7) 176. Qatar (-100) 177. Kiribati, Marshall Islands, Samoa, Tonga
Fisheries	The health and sustainability of the	1. Singapore (+19.4)

	world's fisheries.	2. Fiji (-10.4) 3. Kiribati (+4.1) 133. Russia (+0.4) 136. Bahrain 137. Afghanistan, Armenia, etc.
Climate Change	Progress to combat global climate change, which exacerbates all other environmental threats and imperils human health and safety.	1. Denmark (+19.6) 2. United Kingdom (+19.9) 3. Romania (+18.8) 57. Russia (+4.6) 180. Qatar (-2.8)
Pollution Emissions	Progress on managing the emissions of two primary air pollutants: NOx and SO ₂ .	1. Albania (+93.8), Austria (+22.6), Azerbaijan (+4.9), etc. 23. Norway (+14.9) 50. Russia (-11.6) 179. Afghanistan, Republic of Congo (-25.3)
Agriculture	Efforts to support healthy populations while minimizing the threats of agriculture to the environment.	1. Ukraine (+18.3) 2. Argentina (+1.4) 3. Paraguay (+2.5) 26. Russia (+8.6) 180. Brunei Darussalam
Water Resources	The extent to which humans are mitigating our threats to aquatic ecosystems.	1. Denmark, Finland, Netherlands, etc. 6. Luxembourg, United Kingdom 58. Russia 134. Afghanistan, Angola, etc.
<i>Climate Change Performance Index (CCPI), 2021</i>	CCPI ranks 60 countries (the first three places are never assigned) and uses four groups of indicators greenhouse gas emissions (max. 40% of overall score), renewable energy (max. 20% of overall score), energy use (max. 20% of overall score) and climate policy (max. 20% of overall score). The number in parentheses indicates a score that a country received in a group.	4. Sweden 5. United Kingdom 6. Denmark 52. Russian Federation 61. United States
Greenhouse gas emissions (max. 40%)	It is the most important measure in the success of climate policies.	4. Sweden (33.15) 5. Egypt (33.00) 6. Chile (32.16) 47. Russian Federation (16.55) 61. Kazakhstan (2.84)
Renewable energy (max. 20%)	Substituting fossil fuels with renewable energies.	4. Latvia (14.17) 5. Norway (13.94) 6. Sweden (13.93) 60. Russian Federation (0.79) 61. Islamic Republic of Iran (0.55)

Energy use (max. 20%)	Performance evaluation in per capita energy use.	4. Ukraine (18.54) 5. Malta (16.82) 6. Mexico (16.34) 45. Russian Federation (10.26) 61. Canada (3.50)
Climate policy (max. 20%)	The most recent developments in national climate policy frameworks. It also includes international climate policy.	4. Finland (19.38) 5. Sweden (17.22) 6. Portugal (16.76) 57. Russian Federation (2.75) 61. United States (0.80)

Source: systematized by authors according to Wendling, et al. (2020) and Germanwatch e.V. (2021).

4 RESULTS

The analysis of the Environmental Performance Index often reveals data gaps. This may be due to several factors. First of all, some data may not be available for every country due to differences in natural resource reserves and other characteristics, and, secondly, the indicators of some countries may be insignificant in the calculation (Dinislamova, 2020). The second is the case for landlocked countries, which a priori do not receive high scores for categories related to the sea or fisheries.

To assess the position of our country in the EPI rating, we can conditionally divide it into three parts. Then, according to the indicators of waste management, our country is in the last third of the countries, ranking 122nd. No more than 5-10% of the waste is currently recycled, and 90% of the waste still goes to landfills (Forbes Contributor, 2021). Poor waste management in the Russian Federation may be due, in particular, to the decentralized system of waste disposal which significantly reduces the efficiency of its operation. Distorted information about the real scale of pollution and unauthorized dumps add up to the effect. Bureaucracy and corruption hinder the development of waste materials processing and utilization, although this area of business is promising (Beloshitskiy, 2021). It highlights the lack of a systematic approach to solving the issues of recycling and disposal in the Russian Federation.

Yet, the implementation of the national project "Ecology" is already underway: within its framework – as was announced in August 2021 – the landfills on the city outskirts will be eliminated in 2023.

In addition to setting up a federal office for waste management and strengthening legislation in this area, the state should subsidize introducing advanced waste recycling and disposal technologies. It should create a comfortable environment for doing business, and encourage adopting European technologies and adapting them to Russian realities. Thus, for example, it would be expedient to create platforms for municipal waste management, adopting Berlin's and Vienna's best practices (Germany ranks 8th in "waste management", and Austria – 12th) (Smirnov, Kashtanov, Denk and Halimon 2021).

The Russian Federation is in the second third of the ranking in "sanitation" and "drinking water". The situation calls for making the current legislation more stringent to regulate the water market, and using the public procurement system to introduce green innovations in this area. Adopting best practices of foreign countries and introducing software to improve water management and, consequently, the water distribution system would be a strategically correct step (the practice is used in a number of cities: Barcelona, Lyon, Milan) (Smirnov, Kashtanov, Denk and Halimon 2021).

The largest increase over the past 10 years has been observed in improving air quality (by 14.1%), however, it is not sufficient to compete with such countries as Latvia (46th place), the USA (16th place), Switzerland (9th place), Norway (5th place), not to mention the lead states. Following the example of prosperous countries, there is a need for ongoing environmental monitoring of urban air quality and control over vehicle emissions, fuel quality and environmental compliance in both the transport and energy sectors.

In the categories of air quality and control over heavy metal pollution, the Russian Federation is in the top third of the ranking. This is largely due to vast forests across the country that produce the largest amount of oxygen, though the woodlands are inferior in size to tropical moist forests. However, the impact of polluted air and heavy metals is quite intense and can have a negative effect on the human body for several generations in a row. Due to their toxicity, heavy metal compounds should be subject to mandatory monitoring. Their safe processing should be ensured. The government and business community should invest in projects to find and implement alternatives to heavy metals. (Moralis, Costa and Pereira 2012)

Raising public awareness, toughening industrial emissions legislation, enforcing health and safety standards at industrial sites that use lead, cadmium, mercury, and others are steps to be taken, following the example of Denmark, Finland and Japan to increase the environmental efficiency of the Russian Federation.

Fairly poor indicators in ecosystems vitality are largely determined by the lagging behind in the condition of fisheries (the Russian Federation occupies 133rd place). Despite the long sea coastline, numerous rivers and lakes on our territory, we are inferior to most of the countries, whose data are presented in the rating, except Australia, Argentina and Bahrain, as well as a number of countries whose data are not available and those that do not have access to large water resources. Countries must prioritize scaling up monitoring efforts and upgrading data collection systems to help conserve the global fish stocks and the communities that depend on them.

At the same time, in wastewater treatment, the Russian Federation ranks 58th, with an indicator of 18.5 out of 100. Although the country is listed in the top third of the rating, the achieved level should be considered unacceptable in view of the low

value of the indicator. According to the research conducted by Chernova, Matveeva and Gorelova (2021), significant operating costs make this industry unattractive for investors. The Russian Federation should increase the industry's investment attractiveness as well as take certain measures to rise in the ranking:

- ensure the efficient operation of wastewater treatment plants;
- guarantee monitoring the wastewater composition and properties.

In this connection, the practice widespread in the European Union is worth mentioning. The European Union has had a directive on urban wastewater treatment since 1991, nevertheless there are still significant indicator differences on the country level. Thus, Denmark ranks first, with 100 points out of 100, whereas Portugal, for example, takes the 33rd place (58.8 points), Iceland – 59th place (15.6 points). The peculiarities of national regulation in the field of wastewater treatment can be accounted for such gap.

The Russian Federation is in the second third of the rating in the category of biodiversity, ranking 111th out of 180. It is common knowledge that the Russian Federation has the largest area among the rest of the countries and the condition of its ecosystem is of particular importance at the planetary level. According to the Environmental Performance Index, over the past 10 years, the Russian Federation has lost 0.6% of its species, which calls for urgent measures to be taken.

The situation is even worse in the category of "ecosystem services", where the Russian Federation has lost 5% over 10 years. Initially, it was presented only as an indicator of tree cover loss – both for anthropogenic and natural causes, including fires. The introduction of a new methodology in 2020 added the indicators of loss of grassland and wetlands.

Fire extinguishing issues are under the jurisdiction of the Russian Federation regions. However, they often do not have the resources to extinguish fires in hard-to-reach areas due to outdated or missing equipment and insufficient financial resources. In addition, the regions are authorized to stop extinguishing fires in some territories due to economic inexpediency. The bill proposing to introduce a ban on stopping extinguishing under this pretext was rejected in the first reading, although its implementation would contribute to a significant reduction in the scale of forest fires due to their timely extinguishing, including forest fire control zones.

One aspect of the national "Ecology" project is realized by a federal project "Conservation of Forests". Within its framework, the volume of reforestation should reach 1.5 million hectares per year by 2024. The first seven months of 2021 saw the restoration of 400 thousand hectares, which is more than 31% of the planned volume of 1.2 million hectares for the current year. The federal project envisages the purchase of equipment and specialized machinery and the cultivation of forest planting material.

Ukraine has become the leader in minimizing agriculture-related threats to the environment, with an increase of 18.3% over the past 10 years. The Russian Federation is 19 points behind in the EPI rating, occupying the 26th place. Tracking the use of nitrogen in agriculture, the ranking compilers note that irrational fertilization poses a threat to human health and sustainability of agricultural systems and the natural environment. Still, the agriculture indicator makes up only 3% of all indicators, constituting the EPI rating.

Developed countries, as a rule, have ample opportunities to ensure yields and efficiency in the use of nitrogen fertilizers, but the leader in this indicator, Ukraine, has a relatively small GDP per capita and a relatively low amount of funds allocated for fertilizing the soil. Consequently, the level of economic development is not the main factor affecting the efficiency in the use of fertilizers. (Wendling, Emerson, de Sherbinin, Esty et al. 2020, pp. 156-157).

The Russian Federation is also in the top third of the ranking in the two remaining categories: pollution emissions and climate change. In pollution emissions (nitrogen oxides and sulfur dioxide), Russia ranks 50th, overtaking such countries as Singapore (56th place), Ukraine (64th place), which lead in other EPI categories. Moreover, over the past 10 years the Russian Federation saw a decrease of 11.6% in this indicator. Sulfur dioxide emissions are subject to stringent restrictions in industrialized countries, whereas developing countries such as Indonesia (139th place) and India (145th place) are experiencing an increase in the consumption of fossil fuels and the use of motor vehicles, which contributes significantly to the NO_x increase. (Wendling, Emerson, de Sherbinin, Esty et al. 2020, p. 146).

With its eight indicators, the climate change category is largely correlated with the CCPI countries ranking. Climate change is caused by a number of factors, including: greenhouse gas emissions, fuel combustion, emissions of heavy industrial waste, deforestation, poor waste management, etc.

The World Bank and British Petroleum, which monitor harmful emissions, put Russia in the 4th place in the world in terms of CO₂ emissions. In absolute terms, the Russian Federation (more than 146 million people as of January 2021) is ahead of Germany, with a population of over 80 million people, and Japan, a country with a comparable number of inhabitants. In terms of emissions, we are overtaken only by China, the USA and India, which significantly surpass Russia in terms of population (Krasukov, 2021).

The Russian Federation (57th place) needs to boost progress towards a sustainable future, following the example of the leaders – Denmark, Great Britain and the Seychelles. Thus, the Danish Climate Act sets a goal to reduce greenhouse gas emissions in the country by 70% by 2030 compared to 1990 levels. Denmark plans to achieve the status of a climate neutral society no later than in 2050. Germany (14th in

the EPI ranking) plans to reduce emissions by 80-95% from the 1990 levels by 2050, Great Britain (2nd) – by 80%, France (4th), Japan (24th) and Canada (37 place) – by 73-78%. The target, presented by Russian President Putin in November 2020, is to scale down emissions by at least 30% below 1990 levels, based on the maximum absorptive capacity of forests.

The introduction of a carbon tax in the European Union from 2023, which is aimed at achieving carbon neutrality by 2050, could result in Russian raw materials prices becoming non-competitive. Moreover, the initiators of the carbon tax are not so much government agencies or the EU bureaucracy as consumers because it is consumers who shape public opinion and influence investors. The more noticeable the company's carbon footprint, the less attractive it is. Today consumers are paying attention to the energy efficiency of certain household appliances, and tomorrow they will look at the carbon footprint when buying a smartphone or coffee machine. The same applies to investors who already use ESG-rating (Environmental, Social, and Corporate Governance). For those who do not follow it, it is increasingly difficult to attract investments for development.

The total export of carbon-intensive products to Europe is about \$180 billion per year, and the cross-border tax, according to estimates by the Boston Consulting Group, is about \$30 per ton of emissions. For Russian exporters, losses will make up about \$3-5 billion per year. Annual losses of oil exporters can reach \$2.5 billion, and those of metallurgical companies – about \$1 billion. The tax can also hit the cost-effectiveness of fertilizers. Russian companies from many industries will have to pay special attention to their carbon footprint (Krasukov, 2021).

Climate Action Tracker (2018) rates Russia's actions to combat climate change as "Critically insufficient". If all countries set targets similar to those in the Russian Federation, global warming would not only fail to slow down, but it would grow by 3-4 degrees Centigrade. Even the new target within the long-term strategy is estimated as weak, lower than the Russian Federation's own forecast of current emissions (Climate Action Tracker, 2020).

Failure to set a challenging target pushed the Russian Federation to the 52nd position out of 60 in the CCPI rating, which, as was mentioned above, studies the issue of combating climate change in more detail than the Environmental Performance Index. The rating differs from others of its kind: the first three places are never assigned. The CCPI compilers insist that no country's performance is sufficient to achieve the goals of the 2015 Paris Agreement. The Climate Change Performance Index uses five ratings: "very high", "high", "average", "low", "very low". No country has received an overall rating of "very high", not even Sweden, which has been in the lead year after year.

Over the past year, the European Union countries have been rated "average" in terms of their abatement of greenhouse gas emissions, and five of them (including the

UK) have been rated "high". The EU countries intend to achieve carbon neutrality by 2050, which is reflected in the Fit for 55 Bill. Russian Federation is in 47th place in terms of abatement of greenhouse gases with a rating of "very low". The energy sector transformation will require significant financial and political resources, but unlike other countries pursuing a decarbonization policy, the Russian Federation is under sanctions pressure. Therefore, achieving the greenhouse gas emissions reductions needed to meet the commitments under the Paris Agreement hangs in balance (Glebova and Daneeva, 2021).

The rating compilers positively assess Russia's intention to reduce the total energy intensity of GDP by 20% below 2017 levels by 2030, although the rating remains "low". Only two European Union countries were rated "high" in terms of energy consumption (including the UK). It is interesting to note that Norway, Austria and Sweden occupy the low rating positions though they have almost always had the highest scores in both the EPI and CCPI ratings.

Almost 50% of Norway's total energy consumption is based on fossil fuels, and in addition, almost all oil and gas produced in the country is exported. This leads to the country's significant contribution to greenhouse gas emissions and brings about claims of environmental organizations against the government of Norway.

Norway, a leader in the climate policy category, is strongly committed to the use of renewable energy sources and sets a goal to reduce the share of peat heating by 50% by 2030 and substitute it for geothermal and wind power. This country is rated 6th in the EPI climate change index. Finland (9th in the EPI) has a carbon pricing system and a progressive taxation system for transport. Sweden (8th in the EPI) ranks 5th in the CCPI in climate policy performance. It plans to reach zero emissions by 2045.

Denmark, the leader in EPI climate change mitigation, is ranked in the bottom half of the current per capita energy consumption rankings according to Climate Change Performance Index, but remains in the top 10 in climate policy (8th in this indicator).

The Russian Federation ranks 57th in the climate policy category due to the above mentioned reason: lack of ambitious targets. Those currently operating on greenhouse gas emissions do not imply special actions to change the present situation and reflect the raw-material oriented nature of the Russian exports.

The main obstacle to alternative energy development in the Russian Federation is the high level of state control over the energy sector (Ljovkina, Brody, Karagulyan, Zakharova and Ljovkin 2021). Most of the subjects do not have a developed regional regulatory framework to support this area. Additionally, there are no effective incentives to encourage scientific and technical activities in the energy sector. Therefore, delegating authority to the regional level figures might provide a powerful

impetus to improving the situation (Alkhasov, Alikirimova, Djavatov and Ninalalov 2021). There are several more reasons why alternative energy in the Russian Federation is being introduced slowly: the abundant fuel and energy resources, the lack of a guarantee of energy production and the uneven natural conditions of a vast territory.

Latvia is leading in the use of alternative energy sources, followed immediately by the Scandinavian countries: Norway, Sweden, Denmark and Finland. The two most important renewable energy sources in Latvia are biomass and hydropower.

5 CONCLUSIONS

A comprehensive study of the current environmental situation in the Russian Federation on the basis of the Environmental Performance Index (EPI) and the Climate Change Performance Index (CCPI) provided recommendations for enhancing the Russian Federation's capacity to meet the environmental challenges, drawing on the best practices in the lead countries highlighted by the rating. Traditionally, the key problems remain strengthening the legislation and bridging relative legislative gaps.

Both the EPI and CCPI evaluate progress in making national economy greener, but the Climate Change Performance Index provides more extensive indicators about the country's effort to combat global warming under the 2015 Paris Agreement.

The Russian Federation ranks 57th out of 180 in the Climate Change Performance Index rating of environmental health, which is primarily due to setbacks on the issue categories of sanitation and drinking water and waste management. Over the past ten years, the greatest progress has been made in air quality improvement. Recommendations for the development in this area are as follows:

- monitoring urban air quality;
- setting up a federal office for waste management;
- encouraging the introduction of advanced processing and disposal technologies;
- fostering an enabling environment in the processing industry;
- using public procurement to promote businesses in water management sector;
- toughening legal responsibility for industrial emissions as well as granting subsidies to upgrade industrial facilities.

The Russian Federation's worst values are in ecosystem vitality (72nd place in total). In this connection, it should be noted that poor wildfire management brings about a drop in the "ecosystem services" issue indicator. Russia also falls behind on the issues of "fisheries" and "biodiversity". However, the Russian Federation is among the

top third countries of the EPI rating for the remaining four indicators. The authors pointed out the effectiveness of the following measures:

- updating data collection systems on fisheries;
- ensuring the efficient functioning of wastewater treatment facilities and monitoring the wastewater composition and properties;
- protection of biological diversity (control over compliance with ecological standards);
- strengthening legislation on wildfire management as well as reviewing the progress of the federal project on forest conservation;
- minimizing the threats from nitrogen use in agriculture;
- stringent regulations on pollutants emissions (nitrogen oxides and sulfur dioxide).

The Russian Federation's position in both ratings on combating climate change can be regarded as less than satisfactory. The targets that were set for 2030 and 2050 are nowhere near the EU member countries' indicators, especially those of the forerunners in building a green economy: Denmark, Great Britain, Sweden. Therefore, setting more ambitious new targets might lead to revising and improving Russia's place in the Climate Change Performance Index rating. At the same time, we should keep in mind that the policy of sanctions pursued by the West impedes decarbonization of the Russian Federation's economy. In summary of this part of the analysis, the following recommendations can be given:

- setting more ambitious targets for 2030 and 2050;
- creating a favorable investment climate to increase investment in green innovation in the Russian Federation;
- gradually reducing energy consumption and monitoring compliance with the target;
- increasing public awareness and promoting alternative energy;
- and phasing out the traditional export model based on raw materials.

The authors are aware that building a green economy in the Russian Federation is a complex task that requires significant time and financial investment. On the whole, the implementation of initiatives within the framework of the green economy concept can bring long-term benefits to both the state, organizations and the population.

REFERENCES:

1. ALEKSEEVA N. – ARSHINOVA M. – BANCHEVA A. (2018): Russia's position in international environmental ratings. In: *RUDN Journal of Ecology and Life Safety*, 2018, 26, 1, pp. 134-152.
2. ALKHASOV A. – ALIKERIMOVA T. – DJAVATOV D. – NINALALOV S. (2021): Global experience in promoting and supporting renewable energy and prospects for its application in Russia. In: *Regional problems of transforming the economy*, 2021, 4, 126, pp. 7-20.
3. BELOSHITSKIY A. (2021): Role of «Green» Investments in the Formation and Development of a Low-Carbon Economy. In: *State and Municipal Management. Scholar Notes*, 2021, 3, pp. 254-260.
4. CHERNOVA O. – MATVEEVA L. – GORELOVA G. (2021): An ecosystem approach to management of innovative industrial development in industry. In: *Journal of New Economy*, 2021, 22, 2, pp. 44-65.
5. CLIMATE ACTION TRACKER (2018): Some progress since Paris, but not enough, as governments amble towards 3°C of warming, 2018. [Online.] In: *Climate Action Tracker*, 2018. [Cited 02.10.2021.] Available online: <<https://climateactiontracker.org/publications/warming-projections-global-update-dec-2018/>>.
6. CLIMATE ACTION TRACKER (2020): Global update: Pandemic recovery with just a hint of green, 2020. [Online.] In: *Climate Action Tracker*, 2018. [Cited 02.10.2021.] Available online: <<https://climateactiontracker.org/publications/global-update-pandemic-recovery-with-just-a-hint-of-green/>>.
7. DINISLAMOVA L. (2020): Analysis of the Environmental Performance Index. [Online.] In: *eLIBRARY*, 2020. [Cited 02.09.2021.] Available online: <<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=43139383>>.
8. FORBES CONTRIBUTOR (2021). The way to the Green Russia: how to build the effective ecosystem in the modern city. [Online.] In: *Forbes*, 2021. [Cited 04.10.2021.] Available online: <<https://www.forbes.ru/partner-article/441697-put-k-zelenoj-rossii-kak-postroit-effektivnuu-ekosistemu-v-sovremennom-gorode>>.
9. GERMANWATCH E.V. (2021): Climate Change Performance Index 2021 [Online.] In: *Climate Change Performance Index*, 2021. [Cited 29.09.2021.] Available online: <<https://ccpi.org/download/the-climate-change-performance-index-2021/>>.
10. GLEBOVA A. – DANEEVA YU. (2021): Adaptation of the Russian energy sector to the decarbonization of the world economy. In: *Ekonomika. Nalogi. Pravo (Economics, taxes & law)*, 2021, 14, 4, pp. 48-55.

11. KRASUKOV D. (2021) Carbon Zero: How Technology Helps Solve Air Emissions [Online.] In: *Forbes*, 2021. [Cited 29.09.2021.] Available online: <<https://www.forbes.ru/forbeslife/429871-uglerodnyy-nol-kak-tehnologii-pomogayut-reshit-problemu-vybrosov-v-atmosferu>>.
12. LJOVKINA A. – BRODY M. – KARAGULYAN E. – ZAKHAROVA O. – LJOVKIN V. (2021): Renewable energy in Russia: system analysis of barriers. In: *BRICS Law Journal*, 2021, 8, 2, pp. 89-119.
13. MORALIS S. – COSTA F.G. – PEREIRA M.L. (2012): Heavy Metals and Human Health. [Online.] In: *ResearchGate*, 2021. [Cited 01.10.2021.] Available online: <https://www.researchgate.net/publication/221923928_Heavy_Metals_and_Human_Health>.
14. SMIRNOV E. – KASHTANOV V. – DENK V. – HALIMON E. (2021): Trends in the innovative development of smart cities. In: *Vestnik universiteta*, 2021, 5, pp. 28-36.
15. WENDLING, Z.A. – EMERSON, J.W. – DE SHERBININ, A. – ESTY, D.C. et al. (2020): 2020 Environmental Performance Index. [Online.] In: *Environmental Performance Index*, 2021 [Cited 29.09.2021.] Available online: <<https://epi.yale.edu/downloads/epi2020report20210112.pdf>>.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2021, Volume XIX., Issue 4, Pages 311 – 330

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 2. 11. 2021 | Accepted: 13. 12. 2021 | Published 15. 12. 2021

RUSKO-POBALTSKÉ VZŤAHY RUSSIAN-BALTIC RELATIONS

Ivan Majchút¹, Martin Bakič²

Rusko-pobaltské vzťahy prešli od rozpadu Sovietskeho zväzu v roku 1991 do súčasnosti zásadným vývojom v bezpečnostnej (vojenskej), ekonomickej a politickej oblasti. Vzťahy medzi Ruskou federáciou a troma pobaltskými štátmi (Estónskom, Lotyšskom a Litvou) zásadne ovplyvňujú spoluprácu uvedených aktérov so Severoatlantickou alianciou ako aj s Európskou úniou v zmenených oblastiach. Cieľom článku je analyzovať vývoj rusko-pobaltských vzťahov po rozpade Sovietskeho zväzu až do súčasnosti, vytypovať a objasniť potenciálne bezpečnostné hrozby v pobaltskom regióne a vytýčiť najvýznamnejšie medzníky v rusko-pobaltských vzťahoch. Taktiež vyhodnocuje hrozbu ozbrojenej konfrontácie Aliancie a Ruska v Pobaltí ako aj možnosť snahy Ruska získať vyšší vplyv v regióne inou formou. Na dosiahnutie vyššie uvedeného cieľa a na vyššie uvedené vyhodnotenia boli využité predovšetkým metódy analýzy, syntézy, indukcie, dedukcie, generalizácie, komparácie a metóda scenárov.

Kľúčové slová: medzinárodné vzťahy, bezpečnostné hrozby, Pobaltské štáty, Ruská federácia

Since the collapse of the Soviet Union in 1991, Russian-Baltic relations have undergone fundamental changes in the security (military), economic and political spheres. Relations between the Russian Federation and the three Baltic states (Estonia, Latvia and Lithuania) fundamentally affect the cooperation of these actors with the North Atlantic Alliance as well as with the European Union in these spheres. The aim of the article is to analyse the development of Russian-Baltic relations after the collapse of the Soviet Union to the present, to identify and clarify potential security threats in the Baltic region and to identify the most important milestones in Russian-Baltic relations. It also assesses the threat of an armed confrontation between the Alliance and Russia in the Baltics, as well as the possibility of Russia's efforts to gain more influence in the region in another form. In order to achieve the above-mentioned goal and for the above-mentioned evaluations,

¹ doc. Ing. Ivan Majchút, PhD., Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, email: ivan.majchut@aos.sk

² Ing. Martin Bakič, Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, email: mattibak@gmail.com

the methods of analysis, synthesis, induction, deduction, generalization, comparison and the scenario method were used.

Key words: international relations, security threats, Baltic states, Russian Federation

JEL: F50, F52

1 ÚVOD

Po úplnom rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991 získali tri pobaltské štáty Estónsko, Lotyšsko a Litva nezávislosť. Na jednej strane museli riešiť otázky svojej bezpečnosti a obrany a na strane druhej to boli ich ekonomické problémy. Otázky svojej bezpečnosti a obrany sa rozhodli riešiť vstupom do Severoatlantickej aliancie (NATO). Riešenie ekonomických problémov videli okrem iného aj v naviazaní vzťahov s Európskou úniou (EÚ). Tá predstavovala pre uvedené pobaltské štáty novú a najperspektívnejšiu alternatívu k zvýšeniu ekonomického rastu. Integrácia do NATO sa im podarila v marci 2004 a o dva mesiace neskôr sa im podarila aj integrácia do EÚ. Zmienené integračné procesy sa stali novými a obrovskými krokmi, čo predstavovalo určitú istotu a prognózu nového budovania a zároveň prosperity pobaltských štátov od rozpadu Sovietskeho zväzu.

Rok 2004 môžeme vnímať ako rok, ktorý predstavuje míľnik v novom usporiadaní rusko-pobaltských vzťahov. Ruská federácia (RF) od roku 1991 zvädzala boj s celým radom problémov. Na jednej strane prišla o územia pri Baltskom mori, ktoré predstavovali ekonomický (obchodný) a strategický potenciál, na strane druhej stratila priamy prístup ku svojej Kaliningradskej oblasti. Zároveň sa vzťah RF a všetkých troch pobaltských štátov významne zmenil po ich vstupe do NATO a EÚ. Vyvolalo to množstvo otázok v oblasti politiky, bezpečnosti ako aj ekonomiky keďže bezpečnosť a obranu štátu priamo ovplyvňujú i politické, geografické a historické faktory.

Cieľom príspevku je analyzovať vývoj rusko-pobaltských vzťahov po rozpade Sovietskeho zväzu až do súčasnosti z bezpečnostného i ekonomického hľadiska. Ďalším cieľom je vytypovať a objasniť potenciálne bezpečnostné hrozby v pobaltskom regióne, ktoré vstupom pobaltských štátov do NATO a EÚ zmenili jeho bezpečnostné a vojensko-operačné prostredie.

Autori tohto článku si kladú za cieľ vytýčiť najvýznamnejšie medzníky v rusko-pobaltských vzťahoch. Pozornosť venujú potenciálnym bezpečnostným hrozbám v pobaltskom regióne, pričom sa zameriavajú na ruský prístup k pobaltskému regiónu ako aj na reakcie Severoatlantickej aliancie na bezpečnostné hrozby s dôrazom na jej vojenskú prítomnosť v zmienenom regióne. V závere sa autori venujú možným scenárom vývoja situácie v rusko-pobaltských vzťahoch. Vyhodnocujú hrozbu ozbrojenej konfrontácie Aliancie a Ruska v Pobaltí ako aj možnosť snahy Ruska získať vyšší vplyv v regióne inou formou. Na dosiahnutie vyššie uvedeného cieľa a na vyššie

uvedené vyhodnotenia autori využili predovšetkým metódy analýzy, syntézy, indukcie, dedukcie, generalizácie, komparácie a metódu scenárov.

2 STRUČNÝ EXKURZ DO VÝVOJA NOVODOBÝCH RUSKO-POBALTSKÝCH VZŤAHOV

20. storočie sa nieslo v znamení premenlivosti a predovšetkým nestability v pobaltskom regióne. V období prvej svetovej vojny bol pobaltský región okupovaný Nemeckom ale následne sa dostal späť pod ruskú nadvládu. Pobaltské štáty sa snažili získať nezávislosť, ktorú nakoniec získali na mierovej konferencii v Paríži v roku 1919. V období po prvej svetovej vojne sa pobaltské štáty nachádzali medzi dvoma najsilnejšími rivalmi tej doby. Na jednej strane to bol komunistický Sovietsky zväz a na strane druhej to bolo nacistické Nemecko. Počas druhej svetovej vojny Sovietsky zväz v roku 1939 obsadil pobaltský región na základe Paktu Molotov-Ribbentrop, následne v roku 1941 bolo územie okupované Nemeckom, pričom na konci vojny sa územie opäť vrátilo pod hegemoniu Sovietskeho zväzu. V 80. rokoch 20. storočia začal Michail Gorbačov uplatňovať umiernenejšiu politiku a v súvislosti s tým sa v Pobaltí objavila snaha o získanie nezávislosti. S tou sa však nestotožňovala rusky hovoriaca časť obyvateľstva v tomto regióne. Nakoniec bol pobaltský región súčasťou Sovietskeho zväzu až do roku 1991, keď v rámci zložitých procesov rozpadu Sovietskeho zväzu tri pobaltské štáty získali svoju nezávislosť (Bater, 2021).

Po rozpade Sovietskeho zväzu sa ocitol veľký počet etnických Rusov mimo územia súčasnej RF. V nadväznosti na stratu územia sa začal v RF používať pojem „blízke zahraničie“ pre štáty, ktoré boli súčasťou Sovietskeho zväzu. Z vyššie uvedeného historického prierezu vyplýva sporná otázka, či pobaltské štáty sú alebo nie sú pre RF súčasťou blízkeho zahraničia. Pobaltské štáty sa po rozpade Sovietskeho zväzu odklonili nielen od RF, ale odmietnutím členstva v Spoločenstve nezávislých štátov (SNŠ)³ aj od celého postsovietského priestoru (Rywkin, 2015).

Historické fakty v rusko-pobaltských vzťahoch majú značný význam z hľadiska ekonomiky. Pobaltie predstavovalo pre RF hlavne strategicky významnú oblasť, ktorá slúžila ako tranzitné územie, cez ktoré prúdil ruský export do Európy. RF sa snaží problematiku exportu diverzifikovať a hľadať nové alternatívy tranzitu. Pomerne závažné je to predovšetkým v oblasti energetiky, kde sa RF síce snaží o realizáciu spoločných projektov na európskom trhu napríklad s Nemeckom a Francúzskom avšak svoj záujem o pobaltský región nestratila. Naopak pobaltské štáty sa usilujú o zníženie svojej energetickej závislosti na Rusku (Dukhanin 2019, s. 6).

Po rozpade Sovietskeho zväzu môžeme charakterizovať rusko-pobaltské vzťahy ako napäté, odporujúce (protirečiace) až nepriateľské. RF sa snažila

³ Spoločenstvo nezávislých štátov je organizácia, ktorá vznikla v decembri 1991 po rozpade Sovietskeho zväzu. Tvorili ho štáty, ktoré vznikli z bývalých sovietskych republík. Estónsko, Lotyšsko a Litva členstvo v ňom odmietli.

o začlenenie Estónska, Lotyšska a Litvy naspäť do federácie. Na jednej strane využívala na dosiahnutie svojich cieľov donucovacie prostriedky, ktoré realizovala prostredníctvom ekonomického nátlaku. Na strane druhej sa snažila vytvárať pre región výhodné podmienky. Za snahu o vytváranie priaznivých podmienok je možné považovať ruské bezpečnostné záruky v rokoch 1997 až 1998. Cieľom RF bolo okrem ekonomických a politických záujmov posilniť aj práva menšín v Lotyšsku a Estónsku. V neposlednom rade ruská strana požadovala rešpektovanie ruských záujmov pobaltskými štátmi (Karabeshkin 2006, s. 157).

Vzhľadom na to, že pobaltský región predstavuje z ruského pohľadu lepšiu dostupnosť k Európe, má pre RF strategickú polohu. RF sa snažila ponúkať pobaltským štátom nové lukratívne možnosti avšak tie spoluprácu predovšetkým v oblasti bezpečnosti s RF odmietali. Ich cieľom bolo nadviazať spoluprácu a partnerstvo s členskými krajinami NATO a EÚ a taktiež integrácia do uvedených organizácií. K zlepšeniu vzťahov medzi nimi došlo až v roku 2000 (Morozov, 2004).

Hlavným cieľom RF v tejto súvislosti bolo zastaviť rozširovanie NATO o krajiny bývalého Sovietskeho zväzu a to primárne z dôvodu ich blízkosti k územia RF ako aj z dôvodu snahy obmedziť rozširovanie vplyvu Aliancie. Ruský premiér Viktor Černomyrdin sa snažil o integráciu pobaltských štátov k RF čo sa mu však nepodarilo.

Je potrebné poznamenať, že v období pred samotným vstupom pobaltských štátov do EÚ došlo k prelomu v rusko-pobaltských vzťahoch. EÚ apelovala na dotknutých aktérov, aby hlavne na ruskej strane došlo k podpore a urovnaniu vzťahov s pobaltskými štátmi. Na strane druhej EÚ apelovala na pobaltské štáty, aby zmiernili svoje protiruské postoje.

V nadväznosti na kritiku EÚ a na uvedené udalosti, do procesov aktívne vstupovali aj pobaltské štáty. Ich zahraničná politika sa značne líšila. Predovšetkým spolupráca medzi Lotyšskom a Estónskom vo vzťahu k RF bola problematická a neistá. Vzťahy Litvy s RF by sa naopak dali považovať za priaznivé až optimistické. K rozdielnostiam medzi aktérmi prispelo široké spektrum faktorov. Predovšetkým to boli protiruské postoje, problémy s rusko-jazyčnou časťou spoločnosti, alebo nejasnosti v pohľadoch na historické udalosti. Je potrebné poznamenať, že aj samotná RF sa začala viac ako predtým orientovať na západné krajiny, ako Francúzsko a Nemecko. V roku 2005 pri oslavách 750. výročia založenia mesta Kaliningrad môžeme spozorovať ochladenie vzťahov medzi RF a pobaltskými štátmi, pričom vrcholní predstavitelia pobaltských štátov sa osláv nezúčastnili, avšak predstavitelia Francúzska a Nemecka boli prítomní (Karabeshkin 2006, s. 157).

Rozširovanie NATO a EÚ znamenalo pre RF prehodnotenie zahraničnej politiky so zmenami záujmov a cieľov k pobaltským štátom a zároveň prehodnotenie celkového bezpečnostného priestoru v blízkosti hraníc RF. Strata strategicky

významných území a priestorov v Baltskom mori zohrávala významný dopad na ekonomickú a bezpečnostnú oblasť.

Bezpečnostná problematika v rusko-pobaltských vzťahoch sa odvíjala od hraničných sporov a nezhôd. Ako už bolo spomenuté, spory primárne pramenili z historických udalostí a z vymedzenia hraníc. RF musela vo veľmi krátkom časovom období pretransformovať bezpečnostnú stratégiu a upraviť svoje záujmy z dôvodu novej pomyselnej hraničnej línie so štátmi inklinujúcimi k NATO a EÚ. O to viac, že Kaliningradská oblasť stratila priame pozemné prepojenie so svojim štátom.

Na napäté rusko-pobaltské vzťahy vplýval aj pod celý rad udalostí, ktoré síce nespádali do predmetného regiónu, ale priamo ovplyvňovali zahraničnú politiku RF a bezpečnostné prostredie Pobaltia. Medzi najkritickejšie a najvystupňovanejšie patrili gruzínsky konflikt v roku 2008 a ukrajinská kríza v roku 2014. Po slede udalostí bola ruská zahraničná politika k západne orientovaným krajinám chápaná ako nepriateľná a agresívna. Západ začal klásť viac dôrazu na posilnenie vzťahov so štátmi priamo susediacimi s RF (Pop 2016, s. 55).

V súčasnej dobe stále pretrváva bariéra v rozvoji rusko-európskych vzťahov. Podpísali sa na tom predovšetkým udalosti v roku 2014 na Ukrajine. Narušili sa jednania medzi zmienenými aktérmi a prerušili sa predchádzajúce dialógy. Dôsledkom boli uvalené sankcie na RF, čo v konečnom dôsledku nič nezmenilo na skutočnosti, že stále ide o kľúčového partnera EÚ a o silného hráča v medzinárodnom bezpečnostnom prostredí. To má prirodzene bezprostredný vplyv aj na Pobaltie.

3 RUSKÁ ZAHRANIČNÁ POLITIKA VOČI POBALTSKÝM ŠTÁTOM

Pri posudzovaní vývoja zahraničnej politiky RF voči trom pobaltským štátom sa javí za najvhodnejšie vychádzať z „Koncepce zahraničnej politiky Ruskej federácie“ v rozmedzí rokov 1993 až 2016. Prirodzene, že v rámci uvedených materiálov nás prioritne zaujímajú pobaltské štáty so zameraním na ekonomickú, bezpečnostnú a politickú problematiku. Pritom nesmieme opomenúť vplyvy NATO a EÚ.

Koncepcia z roku 1993 kládla dôraz na rozvíjanie vzťahov najmä s pobaltskými krajinami (označovanými ako krajiny blízkeho zahraničia), so štátmi SNŠ, ale taktiež s USA a EÚ. Koncepcia RF sa primárne zaoberala nedostačujúcou až slabou ochranou hraníc s pobaltskými štátmi rovnako ako s hranicami väčšiny štátov bývalého Sovietskeho zväzu. Ochrana bola zameraná na ruskú nezávislosť, suverenitu a územnú celistvosť. RF sa od začiatku rozpadu Sovietskeho zväzu zameriavala na ochranu práv a slobôd ruských občanov v zahraničí (Melville – Shackleina 2017, s. 27-64).

Na spoluprácu a perspektívy vzťahov s NATO a EÚ sa Koncepcia RF z roku 1993 orientovala len okrajovo. NATO nebolo priamo ani nepriamo označované za bezpečnostnú hrozbu pre ruské národné záujmy. Naopak, okrem politických kontaktov

kládla Konceptia RF dôraz i na vojenské väzby a spoločné vojenské cvičenia. Spolupráca RF a NATO vo vojenskej oblasti sa pritom v súčasnosti považuje za takmer nerealizovateľnú. Uvedená koncepcia, z pohľadu vzťahov RF s krajinami EÚ, vyznieva v oblasti ekonomickej spolupráce skôr pozitívne. Naopak oblasť politicko-bezpečnostnej spolupráce stála v tejto koncepcii v úzadí.

V súlade so svojimi základnými cieľmi a princípmi zahraničnej politiky sa RF v tomto období zasadzovala za reformu Organizácie spojených národov (OSN) a predovšetkým za rozšírenie členskej základne Bezpečnostnej rady OSN. Zároveň RF využila svoje skúsenosti, prostriedky a podporu OSN na procesy svojej vnútornej zmeny a na zachovávanie mieru v kľúčových regiónoch ruskej zahraničnej politiky (Holas 2012, s. 122).

V rámci Konceptie z roku 2000 sa RF v zahraničnej politike a bezpečnostnej problematike prezentuje, ako vhodný a seriózný partner v medzinárodných vzťahoch. V globálnom bezpečnostnom prostredí vystupuje ako plnohodnotná krajina, ktorá napomáha ku stabilite a zabezpečuje trvalý mier. V bezpečnostnej otázke je v uvedenej koncepcii považovaný za najväčšiu hrozbu medzinárodný terorizmus. V jeho dôsledkoch môže dôjsť ku strate rovnováhy v jednotlivých štátoch (MFARF, 2000).

Pre ruskú zahraničnú politiku majú vzťahy v rámci pobaltského regiónu strategický význam. Spolupráca RF s jednotlivými pobaltskými štátmi je zabezpečená prostredníctvom bilaterálnych dohôd. Primárnym záujmom a cieľom RF je rozvoj vzťahov s pobaltskými štátmi a to predovšetkým v súvislosti so záujmom viazucim sa k ruským menšinám žijúcim na ich území. Ďalším hlavným záujmom je posilnenie ekonomickej spolupráce a vytvorenie zóny voľného obchodu. Ak sa zameriame na pobaltské štáty ako na členov EÚ, cieľom ruskej zahraničnej politiky je vytvoriť stabilné a bezpečné prostredie, ktoré je založené na spolupráci s EÚ. EÚ v tomto prípade predstavuje pre RF kľúčového aktéra, a preto sa usiluje o užšiu spoluprácu. V prípade pobaltských štátov RF uvádza, že má s nimi pozitívne vzťahy a bude sa usilovať o ich rozvoj. Hlavným motívom spolupráce RF a pobaltských štátov na ich územiach je samotná ochrana ruských občanov, čo predstavuje pre RF národný záujem a dlhodobý cieľ v jej zahraničnej politike. V súvislosti s Litvou, Lotyšskom a Estónskom sa ruská politika odvoláva a určuje si primárny cieľ vzájomnej spolupráce a rešpekte v súvislosti s otázkou ruských menšín v týchto krajinách (MFARF, 2000).

V koncepcii RF z roku 2008 je v globálnej bezpečnostnej problematike vyjadrený hlavný záujem RF bojovať proti novým hrozbám a konfliktom. Vo vzťahu k európskej otázke si RF kladie veľké ciele, pričom chce vytvoriť systém založený na kolektívnej bezpečnosti a spolupráci v rámci euroatlantického priestoru. Rovnako ako v Konceptii z roku 2000 predstavuje EÚ pre RF hlavného partnera, a preto v jej záujme je nadviazať užšiu spoluprácu. Jednoznačne nie je možné oddeliť bezpečnostnú a ekonomickú problematiku. Nerovnováha a nevyrovnanosť v bezpečnostných, ekonomických a politických otázkach vedie k polarizácii v globálnom bezpečnostnom

prostredí. Obdobne ako v predošlej koncepcii RF z roku 2000 je hlavným protivníkom medzinárodný terorizmus, ktorý ovplyvňuje zahraničnú a domácu politiku štátu. Rusko si zachováva svoj negatívny postoj k rozširovaniu Aliancie. Najmä k plánom prijatia Ukrajiny a Gruzínska do NATO, ako aj k približovaniu vojenskej infraštruktúry NATO k ruským hraniciam. Dôvodom je porušovanie princípu bezpečnostnej rovnováhy a smerovania k vytváraniu nových bezpečnostných línií v Európe (MFARF, 2008).

Z pohľadu Pobaltia je z koncepcie badateľná snaha o návrat ruských občanov späť do ruskej vlasti. RF vystupuje vo vzťahu k Pobaltiu opatrnejšie ako v predošlej koncepcii, ale plánuje spolupracovať v rámci dobrého susedstva. Pojednáva sa hlavne o ruskej strategickej spolupráci založenej na dobrom partnerstve a ruských záujmoch. Primárnym plánom a myšlienkou je spolupráca medzi RF a pobaltskými štátmi so zameraním na problematiku ruských občanov žijúcich v týchto štátoch. Zároveň sa kladie dôraz na ich vzdelanie, sociálne a pracovné podmienky.

V koncepcii RF z roku 2013 je za hlavný cieľ v rámci bezpečnostnej otázky prezentované zabránenie akémukoľvek ozbrojenému konfliktu. Uvádza, že k ochrane ruských občanov je RF pripravená využiť všetky prostriedky. Zároveň zdôrazňuje, že ozbrojené konflikty musia byť riešené v rámci medzinárodného prostredia. Riešenie bezpečnostnej otázky RF nachádza v dialógu diplomacie medzi aktérmi. Podobne ako v predchádzajúcich koncepciách RF, v bezpečnostnej problematike je venovaná pozornosť medzinárodnému terorizmu. Deklaruje pomoc pri návrate ruských občanov žijúcich v zahraničí. Prostredníctvom sociálnych otázok sa RF snaží získať lepši až priamo pozitívny vzhľad vo svete (MFARF, 2013). Ak sa na túto koncepciu pozrieme z pohľadu pobaltských štátov, tie pre RF predstavujú hlavne tranzitnú oblasť, cez ktorú je dodávaný plyn a ropa do EÚ.

V koncepcii RF z roku 2016 je hlavný dôraz kladený na previazanosť bezpečnostnej a ekonomickej oblasti. Za podstatnú považuje RF bezpečnostnú situáciu v regióne bývalého Sovietskeho zväzu, pričom do popredia uvádza strategickú spoluprácu medzi RF a krajinami v tomto regióne. RF a EÚ spolupracujú v množstve problematických otázok súčasnej doby zaoberajúcej sa terorizmom a migráciou. Európsky nesúhlas s vytvorením spoločného bezpečnostného rámca znamenal ochladenie vzťahov medzi aktérmi. Nič menej, pre RF predstavuje EÚ stále dôležitého partnera, a to ako z obchodnej aj politickej oblasti. Obdobne ako v minulých rokoch predstavuje hlavnú prekážku ruský vízový režim. RF má ambíciu prostredníctvom multilaterálnych rokovaní medzi štátmi bývalého Sovietskeho zväzu bojovať proti bezpečnostným hrozbám a zároveň zaistiť spoluprácu v ekonomickej oblasti. Ďalšími záujmami RF je upevniť spoločné historické a kultúrne prvky a zdôrazniť podporu ruským krajanom žijúcich v týchto krajinách. V neposlednom rade, snahou ruskej zahraničnej politiky je náprava konfliktných prvkov v celom postsovietskom regióne (MFARF, 2016). Z toho jednoznačne vyplýva, že sa to týka aj pobaltských štátov.

4 KALININGRADSKÁ OTÁZKA (STRUČNE)

Východné Prusko (pred vojnou súčasť Nemecka) bolo po 2. svetovej vojne, ako výsledok Postupimskej dohody z roku 1945, rozdelené. Jeho južná (väčšia) časť pripadla Poľsku a severná zas Sovietskemu zväzu. Práve z uvedenej severnej časti bola vytvorená Kaliningradská oblasť. Bola pomenovaná podľa mesta Kaliningrad⁴, ktoré predstavuje jej administratívne centrum. Na dekády sa stala jednou z najmilitarizovanejších miest v Európe, s veliteľstvom Baltickej flotily, s počtom nasadených vojakov dosahujúcich číslo 100 000 a taktickými jadrovými zbraňami, namierenými na štáty NATO (Ivanauskas – Keršanskas – Kasčiūnas 2017, s. 124).

Kaliningradská oblasť nemá priame pozemné spojenie s územím RF a tým pádom je ruskou exklávou⁵ na pobreží Baltského mora. Rozšírením NATO a rozšírením EÚ o Pobaltské štáty sa Kaliningradská oblasť stala úplne obkolesená štátmi NATO a EÚ. Kaliningradská otázka ovplyvňuje rusko-pobaltské vzťahy zásadne a to predovšetkým z bezpečnostného a politického hľadiska.

Rozpad Sovietskeho zväzu otvoril nové možnosti pre najzápadnejší región Ruska. Očakávaná potenciálneho „ruského Hongkongu“, ktorý by slúžil ako most na spoluprácu s Európou boli na začiatku 90. rokov vysoké. Neskôr však zostali nesplnené. Od roku 1999 je však Kaliningrad priestorom opätovnej postupnej militarizácie, ktorá odráža rastúcu nespokojnosť Moskvy s usporiadaním Európy po studenej vojne. Od roku 1999 do súčasnosti bola oblasť hostiteľom štyroch strategických vojnových hier pod krycím názvom „Západ“, z ktorých každá nasledujúca prevyšovala tú predchádzajúcu aj v kvalitatívnych aj kvantitatívnych parametroch (De Pedro a kol. 2017, s. 11).

V kontexte napätých vzťahov medzi EÚ a Ruskom je potrebné pripomenúť, že už od začiatku deväťdesiatych rokov bola Kaliningradská oblasť podporovaná projektmi financovanými EÚ. EÚ sledovala ciele, ako napr. zmiernenie bolestivého prechodu z plánovaného, vojensky orientovaného hospodárstva na trhové a voľný obchod, a zároveň poskytovanie odborných znalostí pri reštrukturalizácii miestneho hospodárstva smerom k malým a stredným podnikom, zvýšenie úrovne ochrany životného prostredia (počas sovietskeho obdobia sa to zanedbávalo), posilnenie a podpora cezhraničných väzieb, medziregionálnej spolupráce a dialógu a integrácia oblasti do Pobaltia (jedného z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich makroregiónov vo svete). Avšak, napriek prideleným zdrojom (približne 132 miliónov eur na obdobie rokov 2007–2014) je badať málo praktických výsledkov (De Pedro a kol. 2017, s. 28).

⁴ V nemčine Königsberg, v slovenčine Kráľovec (avšak s uvedeným názvom sa bežne nestretávame).

⁵ Exkláva je pojem z medzinárodného práva a označuje časť vlastného územia (napr. štátu), ktoré sa nachádza na území, ktoré je úplne obklopené územím cudzieho štátu alebo cudzích štátov. Pojem bol prevzatý z francúzskeho „exclave“, pôvodne pochádza z latinského „ex“ (z, vonku, preč) a „clavis“ (misa). (Encyklopedia.sk, 2021).

Ruská strana v kontexte s uvedenými aktivitami EÚ zmenila v roku 2002 vnímanie Kaliningradskej otázky. Dá sa konštatovať, že RF si začala uvedomovať potenciálnu hrozbu, ktorá by mohla nastať v dôsledku straty ruskej kontroly nad Kaliningradom. Hlavným cieľom ruskej politickej garnitúry bolo ukázať EÚ, že zmienená oblasť je neoddeliteľnou súčasťou RF. Kaliningradská oblasť ako taká nemá prostriedky alebo zdroje na vykonávanie vlastnej zahraničnej politiky a len RF určuje jej smer, ktorým sa má uberať. Ruské záujmy a ciele sú s ňou neodlučiteľne spojené a RF si uvedomuje jej dôležitosť v regióne (Gänzle – Müntel 2011, s. 60).

V roku 2008 ruská vláda napomínala členské krajiny NATO z dôvodu potenciálneho jednaní o rozmiestení protiraketových zariadení na území Českej republiky a Poľska. RF na základe potenciálne úspešných jednaní naznačila odvetnú akciu v rozmiestení jadrových zbraní práve na území Kaliningradu. To sa nakoniec aj stalo a jadrové zbrane tam boli rozmiestnené. RF využíva toto strategické územie na napĺňanie svojich bezpečnostných cieľov okrem iného aj práve rozmiestnením svojich vojenských síl (napr. jednotky Baltickej flotily, jednotky pozemných síl – tankové, motorizované a delostrelecké jednotky, radar ďalekého dosahu Voronež, jednotky protiletadlovej obrany S-400, taktické balistické rakety Iskander-M) (Ivanauskas – Keršanskas – Kasčiūnas 2017, s. 144 – 155).

Kaliningradská otázka vnáša do pobaltského regiónu bezpečnostné hrozby, ktoré by v prípade konfliktu mohli viesť k destabilizácii celého regiónu. Jednou z významných bezpečnostných hrozieb v spojitosti s Kaliningradom bol záujem o uvedené teritórium, ktoré po rozpade Sovietskeho zväzu prináležalo RF, avšak niektorí aktéri v regióne to spochybňovali. Aktéri požadovali rozdelenie oblasti medzi susediace štáty, čo ale bolo od začiatku nepravdepodobné. Strata Kaliningradu, tak významnej strategickej oblasti v Baltskom mori z pohľadu bezpečnostnej otázky, by bola pre ruskú vládu nepredstaviteľná (Ivanauskas – Keršanskas – Kasčiūnas 2017, s. 124).

5 REAKCIE NATO NA BEZPEČNOSTNÉ HROZBY V POBALTSKOM REGIÓNE

Bezpečnostné hrozby, konflikty a agresie na celom svete, ktorým členské krajiny NATO v 21. storočí čelia, kladú vysoké požiadavky a spôsobilosti na ich komplexné riešenie. V koncepte NATO je hlavným cieľom spájať úsilie svojich členských štátov, aby predchádzali potenciálnym bezpečnostným hrozbám. Dôvod je úplne jasný, keďže v súčasnosti viacerí členovia nemajú takú silnú schopnosť, aby čelili bezpečnostným hrozbám samostatne. Z pohľadu NATO je preto príprava na kolektívnu obranu v súčasnosti rozhodujúcou úlohou. Z uvedeného sa stáva hlavným pilierom obrana členských krajín NATO, ktorá musí predchádzať ozbrojeným konfliktom a bezpečnostným hrozbám s minimalizovaním sporov a konfliktov. Základným princípom sa stáva ochrana hodnôt tzn. sloboda, demokracia, dodržiavanie ľudských práv a zákonov.

Obranná stratégia NATO uvádza do popredia aspekt odstrašenia. Ťažiskom vojenskej politiky NATO je „Akčný plán pripravenosti“ (RAP – z angl. Readiness Action Plan). RAP bol schválený na samite NATO vo Walese v roku 2014. Jeho cieľom bolo zabezpečiť pripravenosť NATO reagovať rýchlo a účinne na možné bezpečnostné hrozby. V rámci kolektívnej obrany NATO, ide o najväčšie posilnenie od rozpadu Sovietskeho zväzu. Udalosti v roku 2014, vrátane ruskej anexie Krymu, iniciovali väčšiu obrannú spoluprácu v celom pobaltskom regióne.

Pobaltské štáty vnímali ukrajinskú krízu a ruskú reakciu so zvýšenou senzitivitou. Prípadná konfrontácia s ruským susedom by sa odohrávala v úplne inom bezpečnostnom prostredí a za odlišných charakteristík použitia silových prostriedkov, než tomu bolo v prípade obsadenia Krymu a ozbrojeného konfliktu na východe Ukrajiny (Stojar 2015, s. 36). Napriek tomu ruské aktivity vyvolali obavy z ruskej agresie a straty územnej celistvosti pobaltského regiónu (jeho jednotlivých štátov).

Pôsobenie RF voči Ukrajine v roku 2014 narušilo takmer generáciu trvajúceho relatívneho mieru, bezpečnosti a stability medzi RF a jej západnými susedmi. Zároveň to vyvolalo obavy z jej možných intervencií do ďalších krajín, ktoré patrili do Sovietskeho zväzu. Z pohľadu pobaltských štátov a ich západných spojencov to vyvolalo znepokojenie možného útoku RF práve do Pobaltia. Sú tu isté podobnosti ale aj rozdiely. Ukrajina a aj pobaltské štáty boli súčasťou Sovietskeho zväzu a obidva regióny majú vysoké percento rusky hovoriaceho obyvateľstva. Zásadný rozdiel je v tom, že na rozdiel od Ukrajiny, pobaltské štáty sú členmi NATO.

Hypoteticky je možné vychádzať zo snahy RF ovládnuť pobaltské štáty. V tom prípade by sa pravdepodobne základom ruského úsilia stala mobilizácia rusky hovoriaceho obyvateľstva Estónska a Lotyšska so silnou proruskou agendou, podporovaná ruskými špeciálnymi silami, ktoré by do uvedených štátov prenikli. Súbežne s generovaním nestability v Pobaltí, by RF pravdepodobne rozmiestnila mohutné konvenčné sily pozdĺž hranice pobaltských štátov, s najväčšou pravdepodobnosťou pod zámienkou vojenského cvičenia. To by malo značný odstrašujúci účinok na vlády pobaltských štátov v zmysle, že akékoľvek kroky podniknuté proti proruským rebelom by poskytli RF zámienku na masívny konvenčný útok, napríklad uplatnením práva na obranu ruských krajanov (Rác 2018, s. 37).

Na posúdenie možných výsledkov konvenčného útoku silami RF je možné využiť výsledky výskumu renomovaných nezávislých inštitúcií, ktoré majú v uvedenej oblasti skúsenosti a dostatočný potenciál. Jednou z takých je prestížna americká výskumná organizácia Research and Development Corporation (RAND), ktorá sa zaoberá vývojom politických riešení s využitím analytických metód a počítačových (technologických) nástrojov. Ide o neziskovú, nezávislú organizáciu, ktorá sa angažuje

výlučne vo verejnom záujme a poskytuje realizovateľné riešenia založené na širokom spektre faktorov, dôkladnej analýze a výskumu⁶.

Výskumná organizácia RAND zrealizovala od leta 2014 do jari 2015 sériu vojnových hier, ktorých témou bola potenciálna invázia RF do pobaltských štátov. Podnetom na realizáciu uvedených vojnových hier bolo práve pôsobenie RF voči Ukrajine v roku 2014. Cieľom vojnových hier bolo simulovať útok RF na pobaltské štáty a otestovať spôsobilosť a schopnosť jednotiek pobaltských štátov a jednotiek NATO pri obrane uvedeného územia.

Na vojnových hrách sa podieľali analytici organizácie RAND, americkí vojenský odborníci pozemných síl, vzdušných síl, námorníctva a námornej pechoty a americkí a európski vojaci priamo pôsobiaci v štruktúrach NATO. Hlavným nástrojom na realizáciu vojnových hier bola niekoľkokrát opakovaná realizácia cvičení na mape v mierke 1:500 000, pretože existujúce modely obsahovali množstvo neznámych a neistôt (Shlapak – Johnson 2016, s. 12).

Dôležitú rolu v úvahách o výsledkoch potenciálnej invázie RF do Pobaltia zohráva geopolitická situácia v regióne. Na jednej strane je to spoločná hranica RF s Estónskom a Lotyšskom na východe, ale aj spoločná hranica s Litvou na západe. Pozemné prepojenie s najbližším členským štátom NATO (Poľskom), ktoré zásadným spôsobom ovplyvňuje možnosti nasadenia vojenských síl, spočíva v približne 150 km širokom koridore⁷ na juhu Litvy.

Obdobne dôležitú rolu pri plánovaní a realizácii vojenských operácií hrá terén. Terén v pobaltskom regióne je otvorený, s veľkými plochami, pomerne dobre vybudovanou infraštruktúrou ciest a len s niekoľkými veľkými riekami, ktoré slúžia ako prírodné obranné línie a prekážky pohybu. Na druhej strane územie všetkých troch pobaltských štátov je pokryté lesmi, jazerami a močiarimi, ktoré môžu sťažiť mobilitu kolesovej techniky.

Priebeh simulovanej invázie zásadne ovplyvňujú reálne dostupné vojenské sily a prostriedky so zohľadnením ich skutočných technických parametrov a spôsobilostí. V rokoch 2014 – 2015 neboli v pobaltských štátoch rozmiestnené žiadne sily NATO⁸. Preto by sa vlády troch pobaltských štátov v uvedenom období, v prípade ruského vojenského útoku, nemohli spoliehať v prvých niekoľkých dňoch na iné než ich vlastné malé ozbrojené sily. Do úvahy pripadalo nasadenie vybraných jednotiek krajín NATO (USA, Veľká Británia, Francúzsko, Nórsko, Dánsko, Kanada), kde však musel

⁶ Viac pozri na www.rand.org.

⁷ V niektorých zdrojoch sa uvádza názov „Kalininský koridor“ (angl. Kaliningrad corridor) (Shlapak – Johnson, 2016) a v niektorých sa uvádza názov „Suwalský koridor“ (angl. Suwalki Corridor alebo Suwalki Gap) (Veebel – Sliwa, 2019).

⁸ Výnimkou bola misia s názvom „Baltic Air Policing“, ktorá obvykle pozostávala zo štyroch stíhačiek a príslušného podporného personálu v sile 50–100 osôb. Viac pozri na <https://ac.nato.int/missions/air-policing/baltics>.

byť zohľadnený čas na ich premiestnenie do priestoru nasadenia. Na strane RF to boli reálne sily rozmiestnené v Západnom vojenskom okruhu a v Kaliningradskej oblasti. Zo simulácie vyplynulo, že ruské sily by vstúpili do Rigy a/alebo Tallinu⁹ v rozmedzí 36 až 60 hodín (Shlapak – Johnson 2016, s. 5).

Výsledky vojnových hier mohli podnietiť širokú diskusiu v NATO, čo mohlo ovplyvniť priority obrany členských krajín NATO. V súlade s RAP bolo v júli 2016 vo Varšave schválené posilnenie obrany a odstrašenia. Má poskytnúť Aliancii široké spektrum spôsobilostí na obranu územia členských krajín NATO, ich obyvateľstva, vzdušného priestoru, námorných ciest a koridorov. Prioritou je obrana pred bezpečnostnou hrozbou, alebo rizikom z iného než západného smeru (De Pedro a kol. 2017, s. 24).

Kľúčovým cieľom a úlohou posilnenia obrany a odstrašenia je súhrn opatrení na posilnenie kolektívnej obrany, so zameraním sa na tzv. východné krídlo. Z uvedených dôvodov bolo schválené „Posilnenie predsunutej prítomnosti“ (eFP – z angl. enhanced Forward Presence) NATO v Poľsku, Litve, Lotyšsku a Estónsku. Tento záväzok potvrdzuje aktivitu členských krajín NATO, že prípadný útok na jej člena bude považovaný za útok na celú Alianciu. Bojové skupiny (BG eFP – z angl. Battle Groups eFP) tvoria mnohonárodné práporové sily v každom z uvedených štátov s ich neustálou prítomnosťou. Ich poslaním je zabezpečovať úlohy v spolupráci s ozbrojenými silami pobaltských štátov a Poľskej republiky¹⁰ (Leuprecht 2020, s. 3).

BG eFP alebo aj „model eFP“ sa vytvoril za účelom iniciatívy preukázania pripravenosti NATO nasadiť v prípade bezpečnostnej hrozby až 30 práporov, podporovaných vzdušnými silami a námorníctvom do 30 dní kdekoľvek v Európe. Model nasadenia je flexibilný a jeho podstatou je skrátiť reakčný čas pohotovosti, ktorý vylepšuje proces odstrašenia, čo znamená rýchlejšiu a pohyblivejšiu reakciu síl NATO. Model nasadenia eFP môžeme definovať ako synonymum odstrašenia a kolektívnej obrany (Leuprecht 2020, s. 5).

Z pohľadu prítomnosti bojových skupín je Pobaltský región rozdelený do troch sektorov, ktoré zohľadňujú územie jeho jednotlivých štátov. Sektor v Estónsku je v zodpovednosti Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska s podporou Dánska, Francúzska a Islandu. Sektor v Litve je v zodpovednosti Nemecka s podporou Belgicka, Českej republiky, Islandu, Holandska a Nórska. Sektor v Lotyšsku je v zodpovednosti Kanady a tu má zastúpenie aj Slovenská republika (SR). Ďalej sú to

⁹ Dá sa predpokladať, že ruské vojenské sily by viedli hlavný útok priamo na Lotyšské hlavné mesto Rigu a na Estónske hlavné mesto Tallin. Dôvodom by pravdepodobne bola prioritou RF zabezpečiť ochranu väčšiny etnických ruských občanov žijúcich hlavne v oblasti na severovýchode Estónska. Túto stratégiu je možné dedukovať na prípade anexie Krymu kde etnickí Rusi tvoria až ¾ obyvateľstva. V prípade Estónska a Lotyšska ruská menšina tvorí ¼ ich obyvateľstva.

¹⁰ Vzhľadom na ciele tohto príspevku, nebudeme ďalej venovať pozornosť eFP v Poľskej republike, ale zameriame sa len na pôsobnosť v pobaltských štátoch.

Albánsko, Česká republika, Taliansko, Čierna Hora, Poľsko, Slovinsko a Španielsko. Členovia krajín NATO demonštrujú partnerstvo mnohonárodného transatlantického zväzku pripraveného reagovať na prípadné bezpečnostné hrozby v súlade s čl. 5 Severoatlantickej zmluvy. Bojové skupiny NATO sú súčasťou najväčšieho posilnenia kolektívnej obrany NATO v súčasnosti (LC.NATO, 2021).

Pobaltská regionálna obranná spolupráca je stále neúplná a nedosahuje plný potenciál. Do popredia sa stále stavajú len ekonomické a politické ciele. Prioritou každej pobaltskej krajiny je len bilaterálna spolupráca s hlavným členom zodpovednosti BG v danej krajine. Ak sa nebude viac usilovať o posilnenie multilateralizmu, bezpečnostná štruktúra v pobaltskom regióne prevezme charakter „rozdeľovača“. V tomto prípade to znamená, že zodpovedná krajina za daný sektor BG má vybudované silné väzby s pobaltským partnerom, ale naopak pobaltskí partneri medzi sebou a ostatnými členmi majú vybudované slabé väzby. Litva nakupuje hlavné zbrojné systémy od Nemecka a Estónsko má vybudovanú obrannú spoluprácu s Veľkou Britániou. Partneri v BG eFP by mali nasadenie chápať nielen ako taktické nasadenie, ale skôr ako príležitosť na rozvoj súdržnosti a kolektívnej spolupráce. Participujúci členovia NATO v BG eFP musia vytvoriť operatívne partnerstvo a preukázať synergiu, ktorú môžu jednotliví partneri využiť na uplatnenie spolupráce pri rokovanom stole NATO (Leuprecht 2020, s. 7).

V rámci zhodnotenia reakcie na bezpečnostné hrozby v pobaltskom regióne musíme uviesť to najpodstatnejšie. Väčšia vojenská interakcia na východnom krídle zo strany NATO môže signalizovať bezpečnostné hrozby zo strany RF. Destabilizácia v regióne a slabé zabezpečenie odstrašenia a budovania obrany NATO, by viedlo k obavám a nefunkčnosti vydaných opatrení v RAP. Nepostačujúca vojenská sila bez značných prostriedkov v regióne by viedla k potenciálnej bezpečnostnej hrozbe zo strany RF, čo by narušilo bezpečnosť a stabilitu v NATO a EÚ. Avšak Taliansko a Španielsko (členovia BG eFP v Lotyšsku) sa vyjadrili, že RF nepožadujú za bezpečnostnú hrozbu. Do popredia dávajú bezpečnostnú hrozbu v podobe nelegálnej migrácie z juhu cez Stredozemné more. Ich nasadenie v rámci BG eFP je založené na princípe posilnenia, odstrašenia a kolektívnej obrany NATO pred akoukoľvek vzniknutou bezpečnostnou hrozbou.

SR deklarovala svoj príspevok do eFP s cieľom demonštrovať súdržnosť NATO a odhodlanie podieľať sa na eliminácii potenciálnych bezpečnostných hrozieb, zvýšiť úroveň interoperability a prispieť k opatreniam odstrašenia a zabezpečiť v prípade zlyhania týchto opatrení pripravenosť plniť operačné úlohy BG eFP v Lotyšsku (BG eFP LVA). Ozbrojené sily SR (OS SR) pôsobia v sektore zodpovednosti Kanady a od roku 2018 majú v rámci príspevku eFP nasadené sily v Adaži v Lotyšskej republike v počte do 152 profesionálnych vojakov. Vykonávajú nepretržité zabezpečenie v personálnej, operačnej, logistickej, komunikačno-informačnej a zdravotníckej oblasti. V rámci pôsobenia bola do decembra 2020

nasadená mechanizovaná rota, čaty opráv a prepravy. Od decembra 2020 ich nahradila delostrelecká jednotka, ktorá plní úlohy výcviku. Zároveň v rámci spolupráce s miestnou políciou je nasadená vojenská polícia SR a ďalší podporný personál, ktorý plní široké spektrum úloh. SR plánuje v budúcom období pokračovať v príspevku eFP a tým jednoznačne deklarovať plnenie záväzkov preukazujúcich solidaritu medzi členskými krajinami Aliancie (MOSR, 2021).

V súčasnosti by sme mohli zhodnotiť nasadenie eFP v pobaltskom regióne ako experiment pre širšiu obrannú spoluprácu medzi členskými krajinami NATO. Pôsobenie SR v BG eFP LVA pod velením Kanady je nezvyčajné. Kanada nie je európskou krajinou a prístup mimoeurópskych členov NATO k bezpečnostným otázkam a k obrane ako takej (vrátane vynakladania finančných zdrojov) sú iné než tých európskych (Ušiak – Ivančík 2014, s. 10).

Hrubý domáci produkt (HDP) Kanady je síce rovnaký ako HDP Nemecka avšak jej politická náročnosť a ekonomické záujmy sú značne menšie ako je to v popredných krajinách EÚ. Kanada sa stala dôveryhodným partnerom, ktorý si zakladá na liberálnych medzinárodných hodnotách. Tieto hodnoty sú v regióne význačne zdieľané. Zároveň Kanada preukázala svoju operačnú pripravenosť a vďaka účasti Talianska a Španielska je BG eFP LVA dobrým testovacím operačným prostredím pre rozvoj transatlantických, ale aj transeurópskych operačných síl (Leuprecht 2020, s. 6).

V rámci troch BG eFP má Kanada jedinečnú pozíciu na to, aby využila svoje postavenie, spôsobilosti a rozmanitosť rozvíjať spoluprácu medzi členmi krajín NATO. Jej cieľom je motivovať „menšie“ krajiny k posilneniu bezpečnostných a operačných väzieb v regióne. Zlepšenie operačnej synergie a efektívnosti medzi „menšími“ a „väčšími“ spojencami poskytuje spoločný vojenský a politický vplyv a podieľa sa na posilnení multilateralizmu. Lepšia operačná pripravenosť, efektívne postupy odstrašovania a kolektívny prístup obrannej iniciatívy vedené Alianciou buduje celkovú pripravenosť, interoperabilitu a účinný systém síl Aliancie.

6 MOŽNÉ SCENÁRE VÝVOJA SITUÁCIE V POBALTSKOM REGIÓNE

Pri vytváraní možných scenárov pôsobenia RF vo vzťahu k Pobaltiu je potrebné brať do úvahy minulé ruské aktivity a terajší ruský potenciál ako aj aktivity a potenciál ostatných aktérov v uvedenom regióne. Zhodnotením doterajšieho vývoja situácie v Pobaltí a posúdením možností zúčastnených aktérov je možné vytvoriť niekoľko scenárov. Niektoré z nich sú veľmi málo pravdepodobné a zaoberať sa nimi by bolo kontraproduktívne.

K tým relevantným (aj keď diskutabilným) patrí:

- Rezignácia Západu a prenechanie Pobaltia do sféry pôsobnosti RF,
- Ozbrojená konfrontácia NATO a RF,

- Snaha RF ovládnuť Pobaltie s využitím informačných operácií.

Prenechanie Pobaltia do sféry pôsobnosti RF v záujme vyhnúť sa ozbrojenému konfliktu by zapríčinilo úplné narušenie dôvery a schopností NATO. Zároveň by narušilo podstatu viac než 70 ročnej zmluvy o kolektívnej obrane svojich členských krajín Aliancie. Bol by to vážny zásah do medzinárodných vzťahov. V čase uplatňovania RAP a nasadenia eFP nie je relevantné tento scenár ďalej rozpracovávať.

Obdobne by vážny zásah do medzinárodných vzťahov znamenala aj ozbrojená konfrontácia NATO a RF. V súčasnosti je priamy ozbrojený útok na člena NATO nepravdepodobný. Napriek tomu, že pravdepodobnosť uvedeného scenára je nízka, je možné (potrebné) sa mu do istej miery venovať. Zo strategického pohľadu je potrebné pripomenúť článok 5 Severoatlantickej zmluvy (a možnosť uplatnenia práva o kolektívnej obrane podľa článku 51 Charty OSN). Ten vyjadruje myšlienku, že akýkoľvek útok proti jednému alebo viacerým členským krajinám sa bude považovať za útok proti všetkým. To vytvára záväzok pre členské krajiny NATO prísť na pomoc pobaltským štátom, ak by RF usilovala o aktívnu a násilnú destabilizáciu regiónu.

Prezident USA Barack Obama (politický predstaviteľ najsilnejšieho člena Aliancie) v prejave z 3. septembra 2014 v estónskom hlavnom meste Tallin, dôrazne tento záväzok potvrdil slovami: „...budeme brániť územnú celistvosť každého jedného spojenca, pretože obrana Tallinu, Rigy a Vilniusu sú rovnako dôležité ako obrana Berlína, Paríža či Londýna...“ (The White House, 2014).

Napriek silným slovám prezidenta USA, séria vojnových hier v rokoch 2014–2015 až veľmi jednoznačne preukázala že NATO nebolo dostatočne pripravené na obranu pobaltských štátov (Shlapak – Johnson, 2016, s. 1). V súčasnosti sú sily NATO v Pobaltí navýšené o 3 prápory čo zásadným spôsobom pomer vojenských síl v regióne nezmenilo.

Ozbrojené sily pobaltských štátov, či už v prípadnej kombinácii s nasadením BG eFP alebo bez nich, nie sú dostatočne silné na adekvátnu reakciu proti rýchlej a silnej ruskej vojenskej intervencii. Treba kalkulovať s časom minimálne týždeň, aby mohli byť ďalšie jednotky NATO nasadené na posilnenie obrany Pobaltia, tak aby sa vyrovnali sily.

Dá sa predpokladať, že zabrániť ruskej vojenskej intervencii by bolo možné iba nasadením primerane vynaloženej vojenskej sily. Tú je možné nasadiť buď redislokáciou už existujúcich, alebo výstavbou nových vojenských jednotiek. V prvom prípade by to bolo menej nákladné avšak realizovateľné iba za predpokladu, že v mieste súčasnej dislokácie „nebudú chýbať“. V druhom prípade by išlo o enormnú finančnú záťaž a je otáznke kto v rámci NATO by bol ochotný uveďené náklady znášať. Na druhej strane je potrebné podotknúť, že aj pre RF by sa jednalo o finančne veľmi nákladnú záležitosť a je otáznke, či by sa na takúto aktivitu podujala po výdavkoch vynaložených na aktivity na Ukrajine.

Na príklade pretekov v zbrojení medzi Východom a Západom v čase Studenej vojny také niečo však nie je možné vylúčiť. Je možné polemizovať, že by mohlo ísť o jeden z možných strategických cieľov RF. Tým by mohla byť snaha poukázať na neschopnosť NATO chrániť svojich strategicky najzraniteľnejších členov Aliancie. Nasledovala by nedôvera a oslabenie kolektívneho odhodlania členov Aliancie.

Snaha RF ovládnuť Pobaltie s využitím informačných operácií sa javí zo zmienených scenárov ako najpravdepodobnejšia. Tento scenár by bol z pohľadu RF rozhodne relevantnejšou témou v prípade, že takejto konfrontácii by boli pobaltské štáty vystavené samé (nie je podstatné či už ako samostatné štáty, alebo ako ich dvoj či troj koalícia). V krajnom prípade by, v snahe zvrátiť súčasnú prozápadnú orientáciu pobaltských štátov vo svoj prospech, mohlo ísť z ruskej strany o masívnu mobilizáciu síl v rusko-jazyčnom obyvateľstve pobaltských štátov a ich nasadenie by znamenalo krvavú vojnu s vysokým počtom obetí na oboch stranách.

Dá sa povedať, že v súčasnosti skutočná bezpečnostná hrozba spočíva v pomerne veľmi silnom pôsobení voči pobaltským štátom na báze informačných či psychologických operácií¹¹. Cieľom ich pôsobenia je úplne narušiť akúkoľvek dôveru v čokoľvek. Destabilizácia spôsobí nedôveru v súčasný stav a tým sa zníži vplyv Západu v ruskom blízkom zahraničí. Na tomto základe je možné presadzovať myšlienku, že obyvateľstvo pobaltských štátov čaká bezpečná budúcnosť iba ak spoja svoj osud so záujmami Ruska (Mölder 2020, s. 122).

7 ZÁVER

RF hľadá od rozpadu Sovietskeho zväzu svoje miesto v usporiadaní súčasných medzinárodných vzťahov. V koncepciách ruskej zahraničnej politiky od roku 1993 až do súčasnosti vyjadruje svoj záujem o reštartovanie a nadviazanie nových vzťahov nie len s pobaltskými štátmi, ale aj s ostatnými krajinami bývalého Sovietskeho zväzu. RF na prelome milénia vystupuje ako plnohodnotný člen medzinárodného spoločenstva, ktorý má za cieľ napomáhať ku stabilite a zabezpečeniu trvalého mieru. Za najväčšiu bezpečnostnú hrozbu považuje medzinárodný terorizmus, na čo kladie hlavný dôraz v globálnom bezpečnostnom prostredí.

Zo strany RF je naďalej vyjadrovaný negatívny postoj k politike NATO v súvislosti s jej rozširovaním smerom k hraniciam RF. To sa týka aj integrácie pobaltských štátov do Aliancie v roku 2004. Tento postoj pramení najmä z prevahy vojenského charakteru Aliancie nad politickými. Zmenu je vidieť i vo vzťahu k EÚ, kde za istý predel je možné považovať rok 2000. Súvisí to s napĺňaním integračných aktivít EÚ s cieľom vytvoriť z EÚ plnohodnotné centrum moci v systéme multipolárneho usporiadania medzinárodných vzťahov.

¹¹ V niektorých zdrojoch v angličtine sa stretávame s pojmom „Influence operations“. Doslovný preklad „Ovplyvňovacie operácie“ sa v slovenčine oficiálne nepoužíva a preto je na mieste použiť pojem „Psychologické operácie“.

Na rozdiel od strategických koncepcií NATO, ruské koncepcie označujú Alianciu, jej vojenský aspekt a jej rozširovanie za hrozbu svojich národných záujmov. Koncepcie zahraničnej politiky RF od roku 2008 poukazujú na problematiku Rusov žijúcich v zahraničí a v súvislosti s pobaltskými štátmi si vymedzujú za hlavný cieľ pomáhať ruskyhovoriacim obyvateľom týchto štátov. Zároveň RF nabáda ruských občanov k návratu späť do ruskej vlasti. Cieľom naďalej ostáva ochrana práv etnických Rusoch a ruských občanov so zameraním na ich vzdelanie, sociálne a pracovné podmienky.

Pre RF predstavuje EÚ kľúčového obchodného partnera. Dalo by sa povedať, že pobaltské štáty v ruskej ekonomike nie sú chápané ako životne dôležité, avšak svojou geografickou polohou sú pre RF podstatné a ekonomicky atraktívne. V dôsledku vstupu pobaltských štátov do EÚ bolo jasné, že RF stratí časť svojho ekonomického vplyvu na Pobaltí. Pobaltie otvorilo svoju ekonomiku viac západne a tým došlo k diverzifikácii ich trhu, čo znamenalo posilnenie a vymanenie sa z ekonomickej krízy, ktorej čelilo po rozpade Sovietskeho zväzu. To ale neznamenalo oslabenie obchodu s RF. Príkladom je Litva, ktorá po vstupe do EÚ zvýšila svoj vývoz do RF. Lotyšsko-ruské vzťahy vieme označiť za podobné tým Litovsko-ruským. Inou cestou sa vydalo Estónsko, ktoré svoju ekonomickú spoluprácu nasmerovalo k Fínsku, čo znamenalo zníženie ekonomickej závislosti od RF.

Po udalostiach v roku 2014 na Ukrajine, pobaltské štáty začali vnímať RF ako potenciálnu bezpečnostnú hrozbu. Napriek tomu bolo potrebné naďalej rozvíjať obchodnú spoluprácu, pričom je potrebné postupovať s vysokou obozretnosťou. Je nutné poznamenať, i keď ruské väzby na členské krajiny EÚ sú užšie, ruská pozícia na pobaltskom trhu je výrazná.

Kaliningradská oblasť je vnímaná ako významné geografické územie, ktorou si udržuje RF vplyv v oblasti Baltského mora. Cieľom ruskej zahraničnej politiky bolo poukázať, že Kaliningrad je strategickou súčasťou RF. Dôležitosť oblasti si RF začala uvedomovať v súvislosti s prístupovými jednami Estónska, Lotyšska a Litvy do EÚ. Pre EÚ predstavovala Kaliningradská otázka potenciálnu bezpečnostnú hrozbu, ktorá vychádzala z možnej militarizácie daného územia. V prípade ruskej militarizácie v Kaliningrade by hlavnou bezpečnostnou hrozbou bola destabilizácia regiónu. To by následne ovplyvnilo význačné a špecifické vzťahy medzi RF a pobaltskými štátmi. Zároveň by to ovplyvnilo spoluprácu medzi RF a EÚ.

Z výsledkov vojnových hier, ktoré realizovala organizácia RAND vieme jednoznačne vyhodnotiť, že NATO nemôže úspešne brániť územie svojich strategicky významných pobaltských členov. Ak by sa tak malo stať, bolo by potrebné nasadiť väčší počet vojenských jednotiek. Doplnením, alebo navýšením eFP BG NATO by sa vytvoril vyšší potenciál obranyschopnosti pobaltských štátov a v prípade ruskej invázie by sa vytváral časový priestor na nasadenie ďalších potrebných vojenských jednotiek. Na takýto odstrašujúci postoj by museli byť vyčlenené obrovské náklady v miliardách

dolárov alebo eur. Zároveň aj zo strany RF by museli byť vynaložené nemalé prostriedky.

Priamy útok na člena NATO je vysoko nepravdepodobný. Práve členstvom pobaltských krajín v NATO sa výrazne znížila hrozba otvorenej agresie v skúmanom bezpečnostnom prostredí. Avšak, ako sa ukázalo na prípade Ukrajiny, RF použila nové prostriedky – hybridný spôsob vedenia vojny, ktorej sa právom môžu obávať aj pobaltské štáty. Môže ísť o utajené akcie (spravodajské hry), ktorých cieľom je útok na integritu a politické vedenie krajiny. Práve útok na politické vedenie pobaltských štátov môže v prípade úspechu RF docieľiť zmenu smerovania krajín, napríklad aj opätovne na východ. Zvýšením výdavkov na obranu a zabezpečením eFP BG NATO sa aspoň čiastočne vytvára pocit bezpečia pre obyvateľov týchto krajín. Môžeme očakávať, že zvyšovanie výdavkov na obranu je len prvým krokom k vytvoreniu stabilného a bezpečného prostredia, ktoré by bolo schopné čeliť súčasnému a potenciálnemu budúcemu tlaku RF.

Udalosti na Ukrajine v roku 2014 výraznou mierou ovplyvnili geopolitické postavenie nie len v pobaltskom regióne, ale aj v celej Európe. Syntézou všetkých čiastkových poznatkov dochádzame k záveru, že postoje ku geopolitickému postaveniu RF sú v súčasnosti vysoko polarizované. Jednotlivé krajiny nasadené v eFP BG reagujú na RF ako bezpečnostnú hrozbu rôzne. Z našich dostupných informácií vyvodzujeme tvrdenie, že väčšina západných a európskych krajín začala po udalostiach na Ukrajine vnímať RF ako agresora, ktorý svojím konaním porušuje normy medzinárodného práva. Dôsledkom tejto pozície voči RF bolo prijatie rozsiahlych sankcií a ochladenie diplomatických vzťahov. Aj napriek súčasnému postaveniu môžeme očakávať, že v budúcnosti sa geopolitické postavenie RF bude meniť, a preto je potrebné v tejto téme udržiavať dialógy, pričom predložený príspevok má prispieť k ďalším takýmto výskumom.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BATER, J. H. (2021): Baltic states. [Online.] In: *Encyclopædia Britannica*, 2021. [Citované 15.10.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/place/Baltic-states>>.
2. DE PEDRO, N. a kol. (2017): *Facing Russia's strategic challenge: Security developments from the Baltic to the Black Sea*. Belgium: European Parliament, 2017. 45 s. ISBN: 978-92-846-2198-9.
3. DUKHANIN, A. (2019): Perspektívy spolupráce Európskej únie a Ruskej federácie v oblasti energetiky. In: *Almanach*, 2019, roč. 14, č. 1, s. 5-15.
4. GÄNZLE, S. – MÜNTEL, G. (2011): Europeanization beyond Europe? EU impact on domestic policies in the Russian enclave of Kaliningrad. In: *Journal of Baltic Studies*, 2011, roč. 42, č. 1, s. 57-79.

5. HOLAS, L. (2012): Prehľad obsahu koncepcných dokumentov zahraničnej a bezpečnostnej politiky Ruskej federácie v rokoch 1993–2009. In: *Medzinárodne vzťahy*, 2012, roč. 10, č. 1, s 108-129.
6. IVANAUSKAS, V. – KERŠANSKAS, V. – KASČIŪNAS, L. (2017): Kaliningrad Factor in Lithuanian – Russian Relations: Implications to the Security Issues of Lithuania. In: *Lithuanian Annual Strategic Review*, 2017, roč. 15, č. 1, s. 119-149.
7. KARABESHKIN, L. (2006): Russian Baltic Policy – Coherent Incoherence. [Online.] In: *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2006. [Citované 18.10.2021.] Dostupné na internete: <<http://lfpr.lt/wp-content/uploads/2015/08/LFPR-19-Karabeshkin.pdf>>.
8. LC.NATO. (2021): Enhanced Forward Presence. Multinational Battlegroups. [Online.] In: *LC.NATO*, 2021. [Citované 07.10.2021.] Dostupné na internete: <<https://lc.nato.int/operations/enhanced-forward-presence-efp>>.
9. LEUPRECHT, CH. a kol. (2020): Leveraging the eFP: Future Multilateral Cooperation. [Online.] In: *University of Waterloo*, 2020. [Citované 22.10.2021.] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/bksh>>.
10. MOROZOV, V. (2004): Russia in the Baltic Sea Region. Desecuritization or Derogionalization? In: *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, 2004, roč. 39, č. 3, s. 317-331.
11. POP, A. (2016): From cooperation to confrontation: The impact of bilateral perceptions and interactions on the EU Russia relations in the context of shared neighbourhood. In: *Eastern Journal of European Studies*, 2019, roč. 7, č. 2, s. 47-70.
12. RYWKIN, M. (2015): Russia and the Near Abroad Under Putin. [Online.] In: *American Foreign Policy Interests*, s. 229-237, 2015. [Citované 18.10.2021.] Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1080/10803920.2015.1080077>>.
13. MELVILLE, A. – SHAKLEINA, T. (2005): Foreign Policy Conception of the Russian Federation: (1993). [Online.] In: *Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities*, s. 27-64, 2005. [Citované 18.10.2021.] Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/10.7829/j.ctv10tq5n5.7>>.
14. MFARF. (2000): Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation. [Online.] In: *FAS*, 2000. [Citované 11.10.2021.] Dostupné na internete: <<https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>>.
15. MFARF. (2008): Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation. [Online.] In: *President of Russia*, 2008. [Citované 15.10.2021.] Dostupné na internete: <<http://en.kremlin.ru/supplement/4116>>.
16. MFARF. (2013): Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation. [Online.] In: *MFA of Russian Federation*, 2013. [Citované 17.10.2021.] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/vwf5>>.

17. MFARF. (2016): Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016). [Online.] In: *MFA of Russian Federation*, 2016. [Citované 12.10.2021.] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/pvyf>>.
18. MÖLDER, H. (2020): Invisible Battlegrounds in the 21st Century: Psychological Warfare, Influence Operations and Their Impact on NATO's Future From the Baltic Perspective. In: *Towards #NATO2030: The Regional Perspective of the Baltic States and Poland*. Riga: Latvian Institute of International Affairs, 2020, s. 111-122. ISBN 978-9934-567-55-1.
19. MOSR. (2021): Predsunutá prítomnosť, Lotyšsko. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. [Online.] In: *Ministerstvo obrany SR*, 2021. [Citované 22.3.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.mosr.sk/predsunutaprítomnost-lotyssko/>>.
20. RÁCZ, A. (2018): NATO's Enhanced Forward Presence: Changing the Escalation Dominance Calculus in the Baltic Sea Region. In: *UA: Ukraine Analytica*, 2018, roč. 14, č. 4. s. 36-42.
21. SHLAPAK, D. A. – JOHNSON, M. W. (2016): Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank: Wargaming the Defense of the Baltics. [Online.] In: *RAND*, 2016. [Citované 12.10.2021.] Dostupné na internete: <https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html>.
22. STOJAR, R. (2015): Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války, nebo aplikace klasických postupů? In: *Vojenské rozhledy*, 2015, roč. 24, č. 1. s. 26-37.
23. The White House. (2014): Remarks by President Obama to the People of Estonia. [Online.] In: *The White House*, 2014. [Citované 18.10.2021.] Dostupné na internete: <<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/03/remarks-president-obama-people-estonia>>.
24. UŠIAK, J. – IVANČÍK, R. (2014): Economy and defence in the NATO member states. In: *Economic Annals*, 2014, roč. 21, č. 7-8. s. 8-12.
25. VEEBEL, V. – SLIWA, Z. (2019). The Suwalki Gap, Kaliningrad and Russia's Baltic Ambitions. In: *Scandinavian Journal of Military Studies*, 2019, roč. 2019, č. 2. s. 111-121.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2021, Volume XIX., Issue 4, Pages 331 – 345

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 28. 9. 2021 | Accepted: 13. 12. 2021 | Published 15. 12. 2021

EFEKTÍVNOSŤ ZDAŇOVANIA VO VYBRANÝCH ČLENSKÝCH ŠTÁTOCH EURÓPSKEJ ÚNIE

THE EFFICIENCY OF TAXATION IN SELECTED EUROPEAN UNION MEMBER STATES

*Mariana-Luminița Coman (Lință)*¹

Článok analyzuje efektívnosť zdaňovania v nových členských štátoch Európskej únie so zameraním na identifikáciu faktorov, ktoré určujú úroveň výberu daňových príjmov. Vzhľadom na mnohé výzvy, ktorým daňová správa čelí, analýza efektívnosti zdaňovania v nových členských štátoch EÚ odhalila potrebu modernizácie daňovej správy. Taktiež podčiarkla potrebu prijatia niektorých osvedčených postupov efektívnych daňových systémov ako nástrojov implementácie budúcich daňových stratégií. Pre dosiahnutie cieľa článku aplikujeme regresnú analýzu. Analýza efektívnosti zdaňovania sa vykonáva na základe údajov z obdobia rokov 2010 až 2019.

Kľúčové slová: efektívnosť, daňové systémy, výber daňových príjmov, regresná analýza, Európska únia

This paper analyzes the efficiency of taxation in the new member states of the European Union, focusing on identifying the factors that determine the level of tax revenue collection. Given the many challenges the tax administration faces with, the analysis of the efficiency of taxation in the new EU member states revealed the need to modernize the tax administration and to adopt some good practices of efficient tax systems as tools of implementing future tax strategies. To reach the purpose of the paper we apply regression analysis. The analysis of taxation efficiency is performed on the basis of data range from 2010 to 2019.

Key words: efficiency, tax systems, tax revenue collection, regression analysis, European Union

JEL: C50, H21

¹ Mariana-Luminița Coman (Lință), PhD Student, Doctoral School of Economic Sciences, Faculty of Economics and Business Administration, University of Craiova, Strada Alexandru Ioan Cuza 13, 200585 Craiova, e-mail: lintaluminita@yahoo.com

1 INTRODUCTION

Tax revenues have a special importance in the economy of a country, they have not only a financial role but also an economic one. When they are used as levers if the goal is to either stimulate or limit an activity and a social one that manifests itself in the attributions of the state to protect certain social categories. In essence, a sustainable system of collecting budget revenue means constantly improving of voluntary compliance and increasing the efficiency and effectiveness of tax administrations' actions in combating tax evasion.

This paper aims to analyze the efficiency of tax revenue collection in the new European Union (EU) member states (Poland, Czech Republic, Hungary, Slovakia, Slovenia, Estonia, Latvia, Lithuania, Bulgaria, and Romania) and to achieve an econometric modeling of the correlation between the tax efficiency index and the share of tax revenues in gross domestic product (GDP) in the new EU member states by tax revenue categories, to determine whether collection issues can be explained by the efficiency of the collection process. The theoretical foundation of the researched problem was created by applying some general empirical research methods. We apply the analytical method, through which we reached the essence of the researched problem, the synthesis method, used to establish connections between the researched phenomena, and graphical objects in order to expose and interpret the studied economic phenomena and processes. The indicator this study was based on is the efficiency index, calculated as the ratio between the default tax rate and the legal rate.

The results of the research provide an overview of the efficiency of the taxation in the new EU member states, offering the opportunity to take good practices from each other. According to current studies, the digital contact channels, which allow the online filing of tax returns, as well as their online payments, the proactive approach to managing non-compliance risks (such as the introduction of electronic invoicing) and some measures to increase taxpayer confidence in tax administration are features of an efficient tax system. At the same time, the existence of a partnership between the tax administration and the taxpayers, the simple and friendly tax procedures and the modern and complete services provided qualify a tax system in the category of efficient ones.

2 LITERATURE REVIEW

Tax revenues are particularly important in economy both financially and economically, since they are used as levers to stimulate or limit an activity; their social role results from the attributions of the state to protect certain social categories. The state authorities collect tax revenues in order to meet the general interest needs. Most of the tax revenues are directed to finance important areas to ensure the highest possible level of well-being for the population, such as: education, health care, social

protection, infrastructure, etc. Organisation for Economic Co-operation and Development (2014) states the efficiency of taxation assumes that „compliance costs to business and administration costs for governments should be minimised as far as possible“.

The fiscal policy of any state aims at achieving economic, social and political objectives. The ensuring efficiency of taxation is an important objective of the state. The efficiency of taxation minimizes the cost of compliance and minimizes distortions in the economy caused by taxes (Raimondos and Woodland 2004, Hudson and Teera 2004, Clemens et al. 2007, Langford and Ohlenburg 2016). Thus, an efficient fiscal system contributes to achieving the objectives of fiscal policy.

The tax revenue collection involves administrative costs and influences the economic activities and processes in member states, so that the European Commission considers it pertinent to ask: how can we collect a certain level of tax revenues in a way that maximizes the social welfare and minimizes the possible unwanted distortions, given the two objectives are not mutually exclusive (European Commission 2021, p. 16). The tax authorities play an important role in achieving the above objectives since they should collect sufficient revenue to cover the public spending and ensure that all taxpayers contribute to the government funds (Ban and Rusu, 2019).

The specialized literature shows that an efficient and correct fiscal system should generate revenue increase from fiscal incomes, without discouraging the economic activities (Fauvelle-Aymar 1999, Wahl et al. 2010, Lames 2012, Lisi 2015, Hammerschmid et al. 2016, Pantamee and Mansor 2016, Pîrvu et al. 2021).

The efficiency of a tax system is evaluated in terms of the high degree of tax revenue collection, given the low costs for the taxpayers and the tax administration. Therefore, it is necessary to study the performance of collected tax revenues, to improve the tax revenue management both by analyzing the methodologies of assessing the fiscal potential and by identifying new ways to solve the problems related to their collection system. The actual economic and social circumstances, characterized by instability and uncertainty, require even more efficiency of taxation. Numerous studies have highlighted the digitization as the main method that would lead to improved tax revenue collection, combating tax evasion and fraud, and increasing tax compliance (Gupta et al. 2017, Pinto et al. 2017, OECD 2018).

3 DATA AND METHODOLOGY

The research methodology is based on a quantitative approach, corresponding to the issues investigated in the paper. Quantitative research was based on the centralization, processing and analysis of a large volume of relevant data. To perform the econometric modeling, we used the regression method between the tax efficiency index on the four types of tax revenues analyzed in the report (value added tax, social

security contributions, corporate income tax, personal income tax) as an independent variable and the share of tax revenues in GDP on the four types of tax revenues as a dependent variable. The analysis was made for each of the countries in the new member state group for the period 2010–2019.

The demo version of EViews 11.0 Enterprise Edition for Windows software was used as a technical tool in the econometric modeling process. The general matrix form of the regression model used is described by the relation:

$$Y = \alpha + \beta X + \mathcal{E} \quad (1)$$

Where Y is the dependent or endogenous variable (the share of budget revenues in GDP) of size $1 \times t$, X is the matrix of independent or exogenous variables of size $k \times t$; β is the vector of the coefficients of size $k \times 1$, and \mathcal{E} is the error variable.

First we defined the regression models from the different scenarios and we used the functions implemented in the Eviews 11.0 program to perform the validation tests – F statistic for model validation, Durbin Watson statistic for error autocorrelation testing, and Jarque Bera for residual series normality testing. The hypotheses formulated are:

- H_0 – the distribution is normal,
- H_1 – the distribution is not normal.

The probability of the Jarque-Bera test > 0.05 results in accepting the data coming from a normal distribution. The interpretation of the Kurtosis flattening coefficient is:

- $K > 3 \Rightarrow$ a leptokurtic distribution,
- $K = 3 \Rightarrow$ a normal distribution,
- $K < 3 \Rightarrow$ a platykurtic distribution.
-

When using the regression model, Eviews provided the following information for each of the types of tax revenues analyzed, of which we will interpret the most relevant indicators.

4 RESULTS

From the point of view of the efficiency index of value added tax collection for the new EU member states in 2019, Romania registered the lowest value (0.68), away from countries such as Estonia (0.98), Hungary (0.98), Slovenia (0.98), Bulgaria (0.92), Czech Republic (0.87) or Poland (0.82) (Table 1).

Table 1: Taxation efficiency index (value added tax)

Country	Taxation efficiency index									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
BG	0.72	0.71	0.70	0.75	0.74	0.84	0.91	0.87	0.9	0.93
CZ	0.68	0.69	0.72	0.71	0.74	0.83	0.85	0.86	0.86	0.87
EE	0.83	0.82	0.84	0.81	0.84	0.94	0.95	0.97	0.97	0.98
LV	0.50	0.49	0.54	0.56	0.58	0.65	0.67	0.69	0.74	0.75
LT	0.58	0.59	0.58	0.57	0.57	0.64	0.63	0.65	0.66	0.69
HU	0.64	0.64	0.63	0.63	0.69	0.91	0.86	0.91	1.00	0.98
PL	0.55	0.55	0.50	0.49	0.50	0.70	0.71	0.77	0.82	0.82
RO	0.56	0.54	0.55	0.56	0.52	0.71	0.72	0.7	0.68	0.68
SI	0.75	0.72	0.71	0.74	0.73	0.97	0.98	0.95	1.00	0.98
SK	0.57	0.58	0.52	0.56	0.59	0.67	0.71	0.73	0.73	0.76

Source: processed by author based on the information available in the annual reports of the Romanian Fiscal Council.

In the ranking of taxing efficiency, Romania occupied the last position in 2019, compared to the penultimate one in the previous year, Slovenia being the one that occupied the last position in 2018–2019.

However, it should be noted that this ranking must be interpreted considering the structural differences of the analyzed states because in Romania, for example, the population living in rural areas represents an important percentage of the self-consumption component and therefore the non-taxable peasant market impacts the value of this index. At the same time, we notice that, starting with 2016, compared to the other new member states, Romania has registered the lowest weighted average quota, a fact generated by the reduction of the standard quota (Table 2).

Table 2: Taxation efficiency (value added tax)

Country	Weighted average value added tax rate (%)			Default tax rate* (%)		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
BG	17	16.9	16.7	14.8	15.2	15.6
CZ	18.8	18.8	18.7	16.2	16.2	16.3
EE	18.6	18.6	18.6	18	18	18.2
LV	19.5	19.3	19.2	13.5	14.3	14.5
LT	19.3	19.2	19.1	12.6	12.6	13.1
HU	20.7	19.9	20.4	18.9	19.9	20
PL	17.3	17.1	17.1	13.3	14	14
RO	14.1	14.5	14.2	9.9	9.9	9.7
SI	16.3	15.9	15.9	15.9	15.9	15.7
SK	17.1	17.3	17.1	12.6	12.6	12.9

Note: * – determined by reporting the VAT income to final consumption of households and IFSLSG.

Source: processed by author based on the information available in the annual reports of the Romanian Fiscal Council.

In this context, the value added tax revenues accounted for 6.2% of GDP in Romania in 2019, compared to 9.7% in Hungary, 9.3% in Bulgaria, 8.9% in Estonia, 8.1% in Slovenia, 8% in Poland or 7.7% in the Czech Republic. Romania also recorded a weighted average value added tax rate of 14.2%, compared to 20.4% in Hungary, 18.7% in the Czech Republic, 18.6% in Estonia, 17.1% in Poland, 16.7% in Bulgaria and 15.9% in Slovenia (Fiscal Council, 2019).

After checking the distribution of variables, the share of value added tax in GDP (% value added tax of GDP) and the index of efficiency of taxation for value added tax (tax efficiency index – value added tax) we found the values $K = 2.644854$ (a platykurtic distribution of the variable close to the normal distribution), respectively $K = 4.612934$ (a leptokurtic distribution of the variable close to the normal distribution). The probability of the Jacque-Bera test > 0.05 means that we accept the data coming from a normal distribution.

In the case of value added tax, the result of the regression shows that there is a significant relationship between the efficiency index of value added tax (VAT) taxation and the share of value added tax revenues in GDP. The following table shows the result of the model validation test:

Table 3: Result of the model validation test – relationship between VAT share to GDP and tax efficiency index-VAT

<i>Variable</i>	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-Statistic</i>	<i>Prob.</i>
% VAT of GDP	5.315467	0.393315	13.51452	0.0000
Tax efficiency index-VAT	3.548855	0.531446	6.677729	0.0000
R-squared	0.312725	Mean dependent var		7.893000
Adjusted R-squared	0.305712	S.D. dependent var		0.906793
S.E. of regression	0.755576	Akaike info criterion		2.297124
Sum squared resid	55.94771	Schwarz criterion		2.349228
Log likelihood	-112.8562	Hannan-Quinn criter.		2.318212
F-statistic	44.59207	Durbin-Watson stat		2.244007
Prob (F-statistic)	0.000000			

Source: processed by author.

P-value is less than 0.05 which indicates that the regression coefficients are statistically significant. R-squared has a value of 0.312725 which means that the dependent variable – the efficiency index of VAT collection – explains in proportion of 31.27% the dependent variable, respectively the share of value added tax revenues in GDP. Thus, we can appreciate that there is a moderate link between the endogenous variable and the exogenous variable. Prob. (F-statistic) $0.00000 < 0.05$ indicates that the statistical link between the independent and the dependent variable is significant.

Since the probability associated with Jarque-Bera statistics is $3.679973 > 0.05$, we accept H_0 , so the residues have a normal distribution. Hence the distribution of the

residue series is: the value of the Jarque-Berra statistics suggests a normal distribution in terms of asymmetry and flattening.

The lowest efficiency index of the corporate income tax in 2019 was recorded in Latvia, and the highest reduction was recorded in Hungary, from 0.36 in 2018, to 0.32 in 2019, generated by the decrease of the corporate income tax rate from 19% in 2017 to 9% in 2018 and 2019 (Table 4).

Table 4: Taxation efficiency index (corporate income tax)

Country	Taxation efficiency index									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
BG	0.42	0.38	0.37	0.44	0.44	0.46	0.46	0.49	0.50	0.51
CZ	0.36	0.37	0.37	0.34	0.35	0.35	0.37	0.38	0.39	0.37
EE	0.16	0.14	0.17	0.20	0.22	0.27	0.24	0.19	0.25	0.24
LV	0.14	0.19	0.21	0.23	0.24	0.24	0.27	0.25	0.11	0.11
LT	0.14	0.11	0.17	0.18	0.18	0.21	0.24	0.22	0.23	0.24
HU	0.14	0.14	0.16	0.15	0.17	0.22	0.30	0.55	0.36	0.32
PL	0.21	0.22	0.22	0.18	0.18	0.19	0.19	0.24	0.27	0.25
RO	0.23	0.23	0.19	0.19	0.20	0.22	0.22	0.25	0.27	0.26
SI	0.27	0.24	0.20	0.19	0.19	0.23	0.25	0.25	0.28	0.30
SK	0.26	0.25	0.24	0.24	0.27	0.34	0.32	0.34	0.33	0.32

Source: processed by author based on the information available in the annual reports of the Romanian Fiscal Council.

In the period 2018–2019, the reduction of taxation efficiency in the case of corporate income tax can be observed in 6 of the 10 analyzed countries (Table 5).

Table 5: Taxation efficiency (corporate income tax)

Country	Standard corporate income tax rate (%)			Default tax rate* (%)		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
BG	10	10	10	4.9	5.0	5.1
CZ	19	19	19	7.1	7.4	7.0
EE	20	20	20	3.9	5.1	4.8
LV	15	20	20	3.7	2.3	2.2
LT	15	15	15	3.2	3.4	3.6
HU	9	9	9	5.0	3.3	2.9
PL	19	19	19	4.6	5.2	4.7
RO	16	16	16	4.0	4.3	4.2
SI	19	19	19	4.8	5.2	5.8
SK	21	21	21	7.2	6.9	6.7

Note: * – determined by reporting the current taxes paid by enterprises on income, wealth, etc. to the government and the rest of the world to the gross operating surplus.
Source: processed by author based on the information available in the annual reports of the Romanian Fiscal Council.

In most new member states, the corporate sector recorded a relatively low competitiveness over a long period of time. And the situation remained the same, with companies postponing their efforts to increase their competitiveness and because they knew that any surplus revenue would somehow have been confiscated later through taxes. Thus, the informal economy expanded, with companies opting to expand their activities in the gray area of the economy, which led to a decrease in the budget revenues (Directorate-General for Taxation and Customs Union, 2019).

After checking the distribution of variables, the share of the corporate income tax in GDP (% corporate income tax of GDP) and the index of efficiency of taxation for corporate income taxes (tax efficiency index corporate income tax) we have found value $K = 2.802312$ (a platykurtic distribution of the variable close to the normal distribution), respectively $K = 3.334002$ (a leptokurtic distribution of the variable close to the normal distribution). The probability of the Jacque-Bera test > 0.05 means that we accept the data coming from a normal distribution.

We can notice that in the case of corporate income tax, the result of the regression shows that there is a significant relationship between the corporate income tax (CIT) efficiency index and the share of income from corporate taxation in GDP (table 6).

Table 6: Result of the model validation test – relationship between CIT share to GDP and tax efficiency index CIT

<i>Variable</i>	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-Statistic</i>	<i>Prob.</i>
% CIT of GDP	0.543920	0.220670	2.464850	0.0154
Tax efficiency index CIT	4.863631	0.787848	6.173314	0.0000
R-squared	0.279993	Mean dependent var		1.825000
Adjusted R-squared	0.272646	S.D. dependent var		0.879896
S.E. of regression	0.750420	Akaike info criterion		2.283429
Sum squared resid	55.18673	Schwarz criterion		2.335533
Log likelihood	-112.1715	Hannan-Quinn criter.		2.304517
F-statistic	38.10981	Durbin-Watson stat		2.901597
Prob. (F-statistic)	0.000000			

Source: processed by author.

P-value is less than 0.05 which indicates that the regression coefficients are statistically significant. R-squared has a value of 0.279993 which means that the dependent variable – the efficiency index of profit taxation – explains in proportion of 27.99% the dependent variable, respectively the share of income from corporate income tax in GDP. Thus, we can appreciate that there is a moderate connection between the endogenous variable and the exogenous variable. Prob. (F-statistic) $0.00000 < 0.05$ indicates that the statistical link between the independent and the dependent variable is significant.

Since the probability associated with Jarque-Bera statistics is $1.617742 > 0.05$, we accept H_0 , so the residues have a normal distribution. Hence the distribution of the residue series: the value of the Jarque-Berra statistics suggests a normal distribution in terms of asymmetry and flattening. Also, the residue diagram does not show any deviation from normality and no violation of the hypothesis that the errors have the same constant dispersion.

The analysis of the personal income tax efficiency index in the new member states shows Slovenia as the country with the lowest level in 2019, the tendency being decreasing in most of the analyzed states (Table 7).

Table 7: Taxation efficiency index (the personal income tax)

Country	Taxation efficiency index									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
BG	1.03	1.03	1.07	0.85	0.92	0.91	0.90	0.94	0.95	0.97
CZ	0.55	0.59	0.58	0.60	0.63	0.61	0.63	0.73	0.76	0.77
EE	0.74	0.75	0.76	0.76	0.79	0.81	0.84	0.82	0.77	0.75
LV	0.75	0.78	0.75	0.71	0.70	0.70	0.73	0.78	0.71	0.65
LT	0.82	0.84	0.85	0.78	0.79	0.81	0.78	0.76	0.79	0.80
HU	0.62	0.74	0.77	0.78	0.80	0.80	1.05	1.06	1.07	0.94
PL	0.72	0.74	0.58	0.57	0.58	0.61	0.62	0.63	0.65	0.63
RO	0.86	0.86	0.88	0.84	0.84	0.86	0.85	0.80	0.71	0.79
SI	0.59	0.60	0.62	0.44	0.45	0.46	0.52	0.41	0.42	0.42
SK	0.57	0.61	0.62	0.53	0.53	0.58	0.56	0.54	0.56	0.58

Source: processed by author based on the information available in the annual reports of the Romanian Fiscal Council.

In 2019, Romania recorded the lowest default tax rate, due both to the increase of salaries during the economic boom and the decrease of the single income tax rate (Table 8).

In the states with a low efficiency of personal income tax collection, the benefits of progressive taxation are promoted, which is not a definite solution for increasing the budget revenues, in my opinion.

After checking the distribution of variables, the share of personal income tax in GDP (% personal income tax of GDP) and the index of efficiency of taxation for the personal income tax (tax efficiency index PIT), we have found value $K = 2.406775$, respectively $K = 2.856391$ (a platykurtic distribution of the variable close to the normal distribution). The probability of the Jacque-Bera test > 0.05 means that we accept the data coming from a normal distribution.

We can notice that in the case of the personal income tax, the result of the regression shows that there is a significant relation between the personal income tax (PIT) efficiency index and the share of revenue from personal income taxation in GDP (Table 9).

Table 8: Taxation efficiency (the personal income tax)

Country	Legal income tax* (%)			Default tax rate** (%)		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
BG	10	10	10	9.4	9.5	9.7
CZ	15	15	15	11	11.4	11.6
EE	20	20	20	16.4	15.4	14.9
LV	23	23	23	18	16.3	15
LT	15	15	20	11.4	11.8	16.1
HU	15	15	15	15.9	16	14.2
PL	25	25	25	15.8	16.1	15.8
RO	16	10	10	12.8	7.1	7.9
SI	33.2	33.2	33.2	13.7	14.1	14
SK	22	22	22	12	12.4	12.8

Note: * – in the case of Latvia, Lithuania, Poland, Slovenia and Slovakia, countries that use a progressive taxation system, the reported figure is the average tax rate. ** – determined by reporting the current taxes paid by households and IFSLSG on income, wealth, etc., to the government and the rest of the world on gross salary income. These do not include the social contributions paid by the employer.

Source: processed by author based on the information available in the annual reports of the Romanian Fiscal Council.

Table 9: Result of the model validation test – relationship between PIT share to GDP and tax efficiency index PIT

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
% PIT of GDP	0.288996	0.27130	1.065223	0.2901
Tax efficiency index PIT	5.806288	0.945610	6.140259	0.0000
R-squared	0.325859	Mean dependent var		1862500
Adjusted R-squared	0.317216	S.D. dependent var		0.964217
S.E. of regression	0.796740	Akaike info criterion		2.408106
Sum squared resid	49.51398	Schwarz criterion		2.467656
Log likelihood	-9432422	Hannan-Quinn criter.		2431981
F-statistic	37.70278	Durbin-Watson stat		3.146880
Prob. (F-statistic)	0.000000			

Source: processed by author.

P-value is less than 0.05 which indicates that the regression coefficients are statistically significant. R-squared has a value of 0.325859 which means that the dependent variable – the efficiency index of income taxation – explains in proportion of 32.58% the dependent variable, respectively the share of income from income tax in GDP. Thus, we can appreciate that there is a moderate connection between the endogenous variable and the exogenous variable. Prob. (F-statistic) 0.00000 < 0.05 indicates that the statistical link between the independent and the dependent variable is significant.

Since the probability associated with Jarque-Bera statistics is $2.817589 > 0.05$, we accept H_0 , so the residues have a normal distribution. Hence the distribution of the residue series: the value of the Jarque-Berra statistics suggests a normal distribution in terms of asymmetry and flattening. The residue diagram does not indicate any significant deviation from normality and no violation of the assumption that the errors have the same constant dispersion.

Regarding the efficiency index of social security contributions, Latvia remained on the last position in the new member states ranking during the whole period analyzed, while Lithuania ranks first. In most of the analyzed states, the index has increased (Table 10).

Table 10: Taxation efficiency index (social security contributions)

Country	Taxation efficiency index									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
BG	0.74	0.73	0.70	0.71	0.72	0.72	0.70	0.71	0.70	0.73
CZ	1.05	1.06	1.05	1.05	1.05	1.06	1.07	1.0	1.00	1.00
EE	0.98	0.93	0.90	0.88	0.93	0.89	0.88	0.89	0.89	0.90
LV	0.71	0.71	0.77	0.73	0.70	0.66	0.63	0.64	0.66	0.66
LT	0.91	0.89	0.89	0.90	0.90	0.88	0.88	0.89	0.92	1.04
HU	0.75	0.82	0.77	0.81	0.82	0.83	0.83	0.88	0.89	0.85
PL	0.91	0.97	1.06	1.07	1.07	1.03	1.02	0.97	0.96	0.96
RO	0.66	0.74	0.73	0.75	0.72	0.75	0.69	0.69	0.78	0.78
SI	0.87	0.87	0.91	0.91	0.91	0.91	0.90	0.95	0.95	0.94
SK	0.87	0.86	0.89	0.97	0.97	0.97	0.96	1.04	0.96	0.95

Source: processed by author based on the information available in the annual reports of the Romanian Fiscal Council.

Both the legal share of social security contributions and the default tax rate decreased significantly in Lithuania (the state with the highest rate of tax efficiency – social security contributions) in 2019, compared to 2018 (Table 11).

Since the system of taxes and duties in some new member states records a low efficiency, the reform process must be a continuous one and even if this process is successful, any tax and duty reductions must be made only ex-post, respectively only after the reform proves that it can generate long-term results.

After checking the distribution of variables, the share of social security contributions in GDP (% social security contributions of GDP) and the index of efficiency of taxation for social security contributions (tax efficiency index social security contributions), we have found value $K = 1.947522$, respectively $K = 1.871049$ (a platykurtic distribution of the variable close to the normal distribution). The probability of the Jacque-Bera test > 0.05 means that we accept the data coming from a normal distribution.

Table 11: Taxation efficiency (social security contributions)

Country	Legal rate of social contributions* (%)			Default tax rate** (%)		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
BG	32	33	33	22.7	23.1	24
CZ	48	48	48	47.9	48	48.1
EE	35.4	35.4	35.4	31.4	31.6	31.8
LV	34.1	35.1	35.1	21.8	23.1	23.3
LT	40	39.5	21.0	35.5	36.2	21.7
HU	40.5	38	38	35.8	33.9	32.2
PL	41.5	41.5	41.5	40.2	40	39.8
RO	39.4	37.3	37.3	37.3	28.9	28.9
SI	38.2	38.2	38.2	36.3	36.1	36.1
SK	45.6	48.6	48.6	47.3	46.6	45.9

Note: * – aggregate data for employee and employer. In the case of changes in quotas during the year, the weighted average quotas were reported. ** – determined by reporting the sum of the social contributions of employers and the social contributions of the population to the gross salary income.

Source: processed by author based on the information available in the annual reports of the Romanian Fiscal Council.

Regarding the social security contributions, the result of the regression shows that there is a significant relationship between the tax efficiency index – social security contributions (SSC) and the share of income from social security contributions in GDP (Tabel 12).

Table 12: Result of the model validation test – relationship between SSC share to GDP and tax efficiency index SSC

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
% SSC of GDP	19.56002	2.426094	8.062349	0.0000
Tax efficiency index SSC	14.73300	2.770426	5.317954	0.0000
R-squared	0.223951	Mean dependent var		32.33500
Adjusted R-squared	0.216032	S.D. dependent var		3.833251
S.E. of regression	3.394036	Akaike info criterion		5.301714
Sum squared resid	1128.909	Schwarz criterion		5.353817
Log likelihood	-263.0857	Hannan-Quinn criter.		5.322801
F-statistic	28.28063	Durbin-Watson stat		2.788864
Prob. (F-statistic)	0.000001			

Source: processed by author.

P-value is less than 0.05 which indicates that the regression coefficients are statistically significant. R-squared has a value of 0.223951 which means that the dependent variable – the efficiency index of social security contributions collection – explains in proportion of 22.39% the dependent variable, respectively the share of social security contributions revenues in GDP. Thus, we can appreciate that there is

a moderate connection between the endogenous variable and the exogenous variable. Prob. (F-statistic) $0.000001 < 0.05$ indicates that the statistical link between the independent and the dependent variable is significant.

Since the probability associated with Jarque-Bera statistics is $2.555862 > 0.05$, we accept H_0 , so the residues have a normal distribution. Hence the distribution of the residue series: the value of the Jarque-Bera statistics suggests a normal distribution in terms of asymmetry and flattening. The residue diagram does not indicate any significant deviation from normality and no violation of the assumption that the errors have the same constant dispersion.

4 CONCLUSIONS

Correlating the above information, we appreciate that:

- there is a statistically significant relationship between the value added tax collection efficiency index and the share of value added tax revenues in GDP, so that in the case of value added tax, the problems of collection can be explained by the efficiency of taxation;
- there is a statistically significant relationship between the profit tax efficiency index and the share of income tax revenue in GDP, so that in the case of corporate income tax the problems of collection can be explained by the efficiency of taxation;
- there is a statistically significant relationship between income tax efficiency indices and the share of income tax revenue in GDP, so that in the case of income tax the problems of collection can be explained by the efficiency of taxation;
- there is a statistically significant relationship between the efficiency indices of collecting social security contributions and the share of income from social security contributions in GDP, so that even in the case of social security contributions the problems of collection can be explained by the efficiency of taxation.

The differences between the tax rates practiced in the new member states, as well as the different approaches regarding the fiscal administration have determined various levels of taxation efficiency. As differences in the efficiency of taxation can be observed in some states with a similar level of taxation, we can conclude that the problems in tax collection influence the efficiency of taxation.

For the states the analysis of the taxation efficiency was performed, the most important problem related to the efficiency of tax revenue collection concerns the value added tax field is noticed in Romania, which registered the highest value added tax collection gap.

Overall, the regression analysis performed in this paper indicates the existence of a significant link between the tax efficiency index on the four categories of income and the share of tax revenues (on the four categories analyzed) in GDP. Thus, we can conclude that, in the studied states, the collection problems can be explained by the efficiency of the collection process.

The proactive approach to managing non-compliance risks, acting in the phases prior to filing tax returns (such as the introduction of electronic invoicing), as well as a series of measures to increase taxpayers' confidence in tax administration are features of an efficient tax system. At the same time, the existence of a partnership between the tax administration and taxpayers, the simple and friendly tax procedures and the modern and complete services provided qualify a tax system in the category of efficient ones.

Therefore, the countries with low tax efficiency should borrow good practices from other member states in the field of tax administration, such as real-time transaction analysis, mandatory electronic invoicing, the introduction of the electronic international standard for data exchange between companies and tax authorities, which may lead to an increase in the collection of tax revenues.

REFERENCES:

1. BAN, C. – RUSU, A. (2019): Romania's fiscal poverty. What explains it and what (can) be done. [Online.] In: *FES*, 2019. [Cited 10.5.2021.] Available online: <<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/15915.pdf>>.
2. CLEMENS, J. – VELDHUIS, N. – PALACIOS, M. (2007): Tax Efficiency: Not All Taxes Are Created Equal. [Online.] In: *Studies in Economic Prosperity*, 2007. [Cited 01.12.2021.] Available online: <<https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/TaxEfficiency.pdf>>.
3. DIRECTORATE-GENERAL FOR TAXATION AND CUSTOMS UNION (2019): *Taxation trends in the European Union*. Luxembourg: Luxembourg publication office of the European Union, 2019. 302 p. ISBN 978-92-76-32071-5.
4. EUROPEAN COMMISSION (2021): *Annual Report on Taxation 2021, Review of taxation policies in the EU Member States*. Brussels: European Commission, 2021, 130 p. ISBN 978-92-76-19995-3.
5. FAUVELLE-AYMAR, C. (1999): *The Political and Tax Capacity of Government in Developing Countries*. In: *Kyklos*, 1999, 52, 3, pp. 391-413.
6. GUPTA, S. – KEEN, M. – SHAH, A. – VERDIER, G. (2017): *Digital Revolutions in Public Finance*. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2017, 362 p. ISBN: 9781484315224.
7. HAMMERSCHMID, G. – VAN DE WALLE, S. – ANDREWS, R. – BEZES, P. (2016): *Public Administration Reforms in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, 304 p. ISBN: 978-1-78347-539-1.

8. HUDSON, J. – TEERA, J. (2004): *Tax performance: A comparative study*. In: *Journal of International Development*, 2004, 16, 6, pp. 785-802.
9. LAMES, A. (2012): *Measuring, Explaining, and Controlling Tax Evasion: Lessons from Theory, Experiments, and Field Studies*. In: *Tulane Economics Working Paper Series*, 2012, 1213.
10. LANGFORD, B. – OHLENBURG, T. (2016): *Tax revenue potential and effort: An empirical investigation*. [Online.] In: *IGC Working Paper*, 2016. [Cited 01.12.2021.] Available online: <<https://www.theigc.org/wp-content/uploads/2016/01/Langford-Ohlenburg-2016-Working-paper.pdf>>.
11. LISI, G. (2015): *Tax morale, tax compliance and the optimal tax policy*. In: *Economic Analysis and Policy*, 2015, 45, pp. 27-32.
12. OECD (2014): *Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project*. Paris: OECD Publishing, 2014, 202 p. ISBN 978-92-64-21877-2.
13. OECD (2018): *Tax and digitalisation. OECD Going Digital Policy Note*. Paris: OECD Publishing, 2018.
14. PANTAMEE, A.A. – MANSOR, M.B. (2016): *A modernize tax administration model for revenue generation*. In: *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2016, 6, 7, pp. 192-196.
15. PINTO, M.S. – KÖVÁGÓ, Á. – CRAWFORD, M. (Ed.) (2017): *Impact of digitalisation on the transformation of tax administrations*. Budapest: Intra-European Organisation of Tax Administrations, 2017, 72 p. ISBN 978-615-5908-01-9.
16. PÎRVU, D. – DUȚU, A. – MOGOIU, C. (2021): *Clustering Tax Administrations in European Union Member States*. In: *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 2021, 63, pp. 110-127.
17. RAIMONDOS, P. – WOODLAND, A. (2004): *Measuring Tax Efficiency: A Tax Optimality Index*. [Online.] In: *CESifo Working Paper Series*, 2004. [Cited 01.12.2021.] Available online: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=573242>.
18. ROMANIAN FISCAL COUNCIL (2019): *Annual Reports*. [Online.] In: *Cosiliul fiscal*, 2019. [Cited 17.5.2021.] Available online: <<http://www.consiliulfiscal.ro/>>.
19. WAHL, I. – KASTLUNGER, B. – KIRCHLER, E. (2010): *Trust in Authorities and Power to Enforce Tax Compliance: An Empirical Analysis of the Slippery Slope Framework*. In: *Law & Policy*, 2010, 32, 4, pp. 383-406.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2021, Volume XIX., Issue 4, Pages 346 – 361

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 16. 11. 2021 | Accepted: 13. 12. 2021 | Published 15. 12. 2021

EKONOMIKA AFGANISTANU V 21. STOROČÍ – REALITA, PROBLÉMY A PERSPEKTÍVY

AFGHANISTAN'S ECONOMY IN THE 21ST CENTURY – REALITIES, CHALLENGES AND PROSPECTS

*Ludmila Lipková*¹

Afganistan predstavuje pozoruhodný subjekt vo svetovej politike i ekonomike. V príspevku sa budeme venovať najmä osobitostiam doterajšieho ekonomického vývoja a jeho ďalšej perspektíve. Krajina je bohatá na nerastné suroviny, ktoré sa doposiaľ využívali iba v obmedzenom rozsahu. Pre svoju strategickú polohu a nerastné bohatstvo bol Afganistan historicky a zostal dodnes stredobodom pozornosti veľmocí – Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska, Sovietskeho zväzu i Spojených štátov amerických. Vojenská prítomnosť najmä dvoch posledných veľmocí v Afganistane poznačila jeho politický i ekonomický vývoj. Posledných 20 rokov bol ekonomický vývoj v krajine ovplyvňovaný najmä vojenskou prítomnosťou zahraničných armád, najmä USA a poskytovaním rozsiahlej medzinárodnej finančnej pomoci, ktorá je od nástupu vlády hnutia Talibanu (od 21. augusta 2021) zmrazená. Budúcnosť ekonomiky Afganistanu sa bude odlišovať od jej doterajšieho vývoja v posledných dvoch dekádach a bude závislá iba na vlastných zdrojoch krajiny.

Kľúčové slová: ekonomický vývoj, poľnohospodárstvo, priemysel, zahraničná finančná pomoc, Taliban, Afganistan

Afghanistan is a remarkable actor in world politics and economics. In this paper, we will focus on the specific features of its economic development to date and its future prospects. The country is rich in mineral resources, which have so far been exploited only to a limited extent. Because of its strategic location and mineral wealth, Afghanistan has historically been, and remains to this day, the focus of attention of the great powers - the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Soviet Union and the United States of America. The military presence of the latter two powers in particular in Afghanistan has marked its political and economic development. Over the

¹ Dr. h.c. prof. Ing. Ludmila Lipková, CSc. Katedra medzinárodných hospodárskych vzťahov, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 851 35 Bratislava, ludmila.lipkova@euba.sk

last 20 years, economic development in the country has been influenced mainly by the military presence of foreign armies, particularly the US, and the provision of large-scale international financial assistance, which has been frozen since the Taliban government took power on 21 August 2021. The future of Afghanistan's economy will be different from its development over the last two decades and will depend solely on the country's own resources. Key words: economic development, agriculture, industry, foreign financial aid, Taliban, Afghanistan
JEL: E6, N1, Q1

1 ÚVOD

Afganistan je vnútrozemský štát, ktorý sa nachádza v južnej časti strednej Ázie. Historicky prechádzali cez jeho územie mnohé obchodné cesty spájajúce Európu a Stredný východ s južnou a východnou Áziou (Weinbaum, 2021). Krajina má rozlohu 652 860 km² (Worldbank, 2021c). Územie štátu je rozdelené na 34 provincií (Worldbank, 2021c). V Afganistane sa používajú tri druhy kalendára, a to gregoriánsky (oficiálny), islamský a perzský. Šams (Shams) perzský kalendár sa začína marcovou rovnodennosťou (Nowruz). V islamskom kalendári Hidžri (Hijiri) sa roky počítajú od hidžry, dátumu migrácie proroka Mohameda (622 n. l.) z Mekky do Mediny (Library of Congress, 2008).

V súčasnosti žije v Afganistane 39 miliónov obyvateľov, s ročným prírastkom 2,33 % (WPR, 2021). Počet obyvateľov krajiny sa od roku 2001 (21,6 mil.) zvýšil do roku 2020 (39 mil.) takmer dvojnásobne (Countryeconomy, 2021b). V mestách žije 26 % obyvateľov, v rurálnych oblastiach 74 % (Macrotrends, 2021d). Afganistan je multietnický štát. K štyrom najpočetnejším etnikám patria Paštúni (45 %), Tadžici (30 %), Uzbeci (10 %) a Hazari (10 %) (Conversation, 2021a).

Hrubý domáci produkt na obyvateľa dosahuje v krajine 509 USD (Worldbank, 2021b). V roku 2020 žilo 90 % afganského obyvateľstva pod hranicou chudoby (za menej ako 2 USD denne) merané medzinárodnými štandardami (Horowitz, 2021). Vzhľadom k nepriaznivej ekonomickej situácii sa očakáva, že v roku 2022 bude žiť pod hranicou chudoby až 97 % (Loft, 2021). Národná menová jednotka je afgán (AFN), ktorá po nástupe Talibanu devaluje. Priemerný hospodársky rast je od roku 2015 nižší než prírastok obyvateľstva (Worldbank, 2021a). Rýchlo rastúci počet obyvateľov vedie k znižovaniu HDP per capita.

V deň 102. výročia získania nezávislosti Afganistanu od Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska (Faiz, 2019) vyhlásilo hnutie Taliban 19. augusta 2021 na území štátu Afganský islamský emirát (AFP, 2021).

2 PREHĽAD LITERATÚRY

Špecifický historický i súčasný vývoj Afganistanu je predmetom záujmu autorov mnohých teoretických pojednaní o tejto téme. Scarlet (2015) analyzuje Afganistan ako krajinu, ktorá sa odlišuje od mnohých krajín svojou históriou,

poznačenou vojnami s rôznymi mocnosťami alebo vojnami medzi súperiacimi kmeňmi. Všíma si krajinu z aspektu jej vybavenosti nerastnými zdrojmi, ktoré by ju, podľa názoru autora, mohli zmeniť na jednu z najbohatších na svete. Upozorňuje však, že nerastné bohatstvo Afganistanu môže byť tiež rizikom pre jeho bezpečnosť, resp. byť potencionálnym zdrojom konfliktov v budúcnosti. Rubin (2000) skúma ekonomiku Afganistanu ako závislú na produkcii ópia, ako centrum predaja zbraní, ako ekonomiku finančne podporovanú zo zahraničia najmä Dubajom a Pakistanom. Uvádza, že táto podpora umožnila kriminalizáciu nielen Talibanu, ale aj jeho protivníkov. Charakterizuje Afganistan ako slabý štát, kde treba zmeniť sociálne vzťahy. Autor uvádza, že k udržateľnému mieru nebude stačiť iba zastavenie bojov a podpísanie mierových zmlúv, ale predovšetkým transformácia ekonomiky a vybudovanie alternatívnych foriem pre zabezpečenie existencie jej obyvateľov. Giustozzi (2007) uvádza, že afganská vojnová ekonomika začala nadobúdať súčasnú podobu po roku 1992, keď si hlavní politicko-vojenský aktéri museli nájsť alternatívne zdroje príjmov. Medzinárodní sponzori prestali financovať ich aktivity. Tí istí aktéri sa začlenili do „mierového hospodárstva“ po oficiálnom skončení vojny v roku 2001. Autor uvádza, že tieto procesy sa podobajú vytváraniu „mafiaňských“ sietí, v ktorých zohráva dôležitú úlohu obchod s narkotikami. Zaoberá sa tiež problematikou korupcie a legitimizáciou nelegálne získaných finančných prostriedkov v Afganistane. Ďalší dvaja autori Muradi a Boz (2018) sa zaoberajú úlohou poľnohospodárstva v ekonomike krajiny a označujú ho za chrbtovú kosť ekonomiky. Analyzujú stav poľnohospodárskej produkcie v 34 afganských provinciách, zdôrazňujú, že po službách je toto odvetvie druhým najvýznamnejším prispievateľom k tvorbe HDP. Je to sektor, ktorý zamestnáva viac ako 60 % obyvateľov, charakterizujú ho ako sektor s veľkým počtom malých fariem a nízkou produktivitou práce. Adelkhah (2017) sa vo svojom článku zaoberá problematikou zahraničnej pomoci, ktorá bola od roku 2001 určená na (znovu) obnovu afganského štátu. Táto pomoc však posilnila etnicizáciu a konfesionalizáciu ekonomických a politických vzťahov. Takýto vývoj je však v úplnom rozpore s kritériami dobrej správy verejných vecí, ktoré požadovali poskytovatelia pomoci, ako uvádza autorka. Tradičné konflikty alebo konflikty identity sa v tomto procese znásobili. Autorka zdôrazňuje, že práve islamská radikalizácia a etnická polarizácia sú zodpovedné za sociálne a politické násilie v Afganistane. Podľa jej názoru procesy obnovy Afganistanu nevedli k transformácii spoločnosti a tradičné konflikty sa zakonzervovali.

Autori Eryigit a Shafaq (2021) analyzovali faktory ovplyvňujúce prílev priamych zahraničných investícií do krajiny. Skúmali účinky globalizačných indexov, hrubého domáceho produktu, objemu exportu a importu a výmenného kurzu národnej meny afgání voči americkému doláru. Vplyv týchto faktorov testovali s použitím troch regresných modelov. Výsledkom ich výskumu bolo konštatovanie, že globalizácia má štatisticky významný pozitívny vplyv na PZI, zatiaľ čo hrubý domáci produkt (HDP)

nemá štatisticky významný vplyv na PZI. Testovanie vplyvu stability výmenného kurzu na PZI viedlo k záveru, že aj táto premenná má štatisticky významný pozitívny vplyv na prílev PZI do Afganistanu.

3 DISKUSIA

Dňa 30. augusta 2021 bola ukončená 20-ročná americká a medzinárodná vojenská prítomnosť v Afganistane, ktorá mala pôvodne za úlohu fyzicky zlikvidovať Usámu bin Ládina, vodcu organizácie Al Káida a oslabiť jej vplyv (Tian, 2021). Táto úloha bola splnená dňa 2. mája 2011 (Zeidan, 2021). Americký vojenský kontingent v krajine dosiahol v tomto období maximum v objeme 100 000 vojakov (AP, 2016). Mesiac po zabití Usamu bin Ládina prezident Barack Obama oznámil, že USA znížia svoj vojenský kontingent o tretinu (CFR, 2021). Poslaním vojenského kontingentu po splnení prvej úlohy, bolo rýchle reagovanie na teroristické akcie a profesionálna príprava miestnej polície a armády. Aj po oslabení organizácie Al Káida zostalo pôsobiť v krajine hnutie Taliban a proamerická afganská vláda nikdy nekontrolovala viac ako dve tretiny provincií krajiny. Hnutie Taliban prešlo na partizánsku vojnu a kombinovalo teroristické akcie s vyjednávania s centrálnou vládou. Ekonomická základňa Talibanu tiež zotrúvala. Väčšinu finančných tokov pre aktivity hnutia Taliban zabezpečovali tržby z ópiových plantáží. Od začiatku júla 2021, keď USA ukončili evakuáciu amerických vojsk z Afganistanu (kontrolovali situáciu v krajine dve desaťročia) sa pozornosť svetového spoločenstva sústredila na pokusy vyhodnotiť následky zavedenia kontroly nad celým územím Afganistanu hnutím Taliban (to OSN označila za teroristickú organizáciu). V ďalšom texte budeme analyzovať ekonomickú situáciu a jej očakávaný vývoj v Afganistane po prevzatí moci Talibanom.

S nástupom moci Talibanu bolo v Afganistane zavedené islamské právo šari'a. Jedným z najobávanejších očakávaných opatrení Talibanu bola zmena postavenia žien v spoločnosti. Predstavitelia Talibanu oznámili, že ženy budú mať v Afganistane priznané práva v súlade so šari'ou (Arwa, 2021). S nastolením islamského práva očakávajú politológovia a sociológovia v krajine humanitárnu katastrofu. Spolu s politickou krízou sa očakáva v Afganistane aj ekonomická kríza. Na svetovú ekonomiku nebude mať politická zmena v Afganistane zásadný vplyv, vzhľadom k ekonomického potenciálu krajiny, ktorá sa podieľa iba 0,02 % na svetovom HDP s jeho absolútnou hodnotou 20 mld USD (O'Neill, 2021). Podiel krajiny na svetovom obchode je nízky, jej export dosahuje iba 870 mil. USD, t. j. 0,004 % a import 8 568 mil. USD, čo je 0,046 %. Prepojenie afganskej ekonomiky so svetovou ekonomikou je bezvýznamné. Pre porovnanie uvádzame podiel Afganistanu na svetovej populácii, ktorá predstavuje asi 0,5 % (Worldometers, 2021a).

3.1 Ekonomika

V ukazovateli HDP na obyvateľa sa Afganistan radí k najchudobnejším krajinám vo svete. Afganistan je agrárna krajina s nerozvinutým priemyslom. Na tvorbe hrubého domáceho produktu sa podieľa poľnohospodárstvo 25 %, priemyselná výroba 20 % a služby 55 % (Globaleedge, 2021). Zamestnanosť v krajine je sústredená na nízko produktívnom poľnohospodárstve, kde je pracuje 42 % (Globeconomy, 2021) ekonomicky aktívneho obyvateľstva. V priemysle je zamestnaných necelých 20 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva (Globeconomy, 2021). Na služby pripadá 38 % zamestnaných. Súkromný sektor je veľmi obmedzený, jeho rozvoj je limitovaný nízkou úrovňou bezpečnosti, politickou nestabilitou, slabými inštitúciami a mimoriadne vysokou mierou korupcie. Slabosť inštitúcií a vlastníckych práv v krajine limituje dostup podnikateľov k financovaniu.

Od začiatku 21. storočia (2000 – 2020) sa zvýšil absolútny nominálny HDP Afganistanu z 2,46 mld. USD na 19,87 mld. USD, t. j. 8-násobne. HDP per capita sa zvýšil zo 114 USD na 509 USD, t. j. 4,5x (Countryeconomy, 2021a). V ukazovateli HDP per capita sa nachádza v celosvetovom meradle Afganistan na 168. mieste (Worldometers, 2021b). Podiel krajiny na tvorbe svetového HDP sa tak od roku 2001 do roku 2020 zvýšil z 0,07 % na 0,23 %. Pri tomto ukazovateli treba však zohľadniť poskytovanú rozsiahlu zahraničnú finančnú pomoc afganskej vláde. Hospodársky rast bol tiež stimulovaný rastom sféry služieb a poľnohospodárstva.

Tab. 1: Hospodársky rast v Afganistane

Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zmena v %	8,83	1,41	11,23	5,36	13,83	3,93	21,39	14,36	0,43
Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zmena v %	12,75	5,60	2,72	1,45	2,26	2,65	1,19	3,91	-1,93

Prameň: Macrotrends, 2021c.

Ekonomická situácia sa zhoršila, keď Taliban začal od roku 2014 obsadzovať územia a aktivizoval útoky na vojenské a civilné objekty. V rokoch 2007 – 2020 dosahoval počet obetí civilného obyvateľstva od 1 500 do 3 500 osôb ročne (Duffin, 2021). Zahraniční partneri začali znižovať poskytované granty. Znížila sa úroveň bezpečnosti a prehĺbila sa politická nestabilita. Dôvodom nestability boli aj sporné prezidentské voľby v roku 2014. Formovanie vlády národnej jednoty v súlade s neústavnou dohodou o rozdelení moci viedlo k administratívnym zlyháním a spomalilo pokračovanie reforiem. OECD upozornila vo svojej štúdii, že slabé štátne inštitúcie a vlastnícke práva obmedzujú prístup k finančným službám. Úverovanie súkromného sektora dosahuje iba 3,5 % HDP (OECD, 2019).

Pol'nohospodárstvo. Poľnohospodárstvo Afganistanu predstavuje tradične významnú časť ekonomiky. Iba 12 % územia krajiny zaberá poľnohospodárska pôda

a 3 % územia sú zalesnené (Editors. 2021). Najproduktívnejšie pôdy sa nachádzajú na rovinách, v povodiach riek Amudarja, Kábul, Hari Rud, Murghab, Helmand (FAO, 2021). V 80. rokoch 20. storočia sa asi polovica ornej pôdy umelo zavlažovala. V 80. a 90. rokoch vojenské akcie značne poškodili zavlažovacie zariadenia a obrábanie polí sa stalo nebezpečným kvôli uloženým mánam v poľnohospodárskych oblastiach. Väčšina obrábanej pôdy patrí malým poľnohospodárom. Umelé hnojivá sa takmer nepoužívajú. Polovica poľnohospodárskej pôdy sa rok alebo i viac rokov necháva ležať ladom. Medzi kočovníkmi a poľnohospodármi sú vybudované tesné vzťahy, ktoré umožňujú, aby sa na poľnohospodárskej pôde pásol dobytok kočovníkov, čím sa zabezpečuje prirodzené hnojenie.

K najviac pestovaným potravinárskym plodínam patrí ryža, pšenica, kukurica a jačmeň. V živočíšnej výrobe je významná produkcia mäsa, mliečnych výrobkov a vlny. Do občianskej vojny bol Afganistan tretím najväčším exportérom karakulských koží. Tradične sa chovajú kozy, ťavy, kone, byvol, somáre. Na báze tradičných surovín je rozvinutá ručná výroba kobercov.

Lesy sú sústredené vo východných provinciách Afganistanu. Rastú tam borovice, himalájske cédre, duby, olivy a rôzne druhy orechových plodín. Krajina má chronický nedostatok dreva. Napriek tomu sa drevo vyváža. Je jednoduchšie ho exportovať a dopravovať po riekach do Pakistanu, než prepravovať drevo do vzdialených častí Afganistanu.

Podľa údajov Svetovej banky nelegálny obchod s ópiom zaberá centrálnu postavenie v afganskej ekonomike. V tomto sektore pracuje okolo 120 tisíc obyvateľov. Príjem z výroby a exportu opiátov sa odhaduje od 1,2 do 2,1 mld. USD, čo predstavuje od 6 % do 11 % HDP (RCT, 2021). V roku 2019 klesla cena ópia v porovnaní s rokom 2018 o 33 %, v dôsledku toho sa znížili oševné plochy ópiového maku o 38 %. Táto situácia nevedla k zvýšeniu chudoby u producentov ópia, pretože tržby z predchádzajúcich rokov im umožnili akumulovať úspory, vďaka ktorým diverzifikovali výrobu na iné druhy kultúr. V roku 2020 však došlo opäť k nárastu oševných plôch o 37 % na 224 tisíc hektárov, čo je o 61 000 hektárov viac ako v prechádzajúcom roku. Produkcia ópia v roku 2020 dosiahla 6 300 ton (UNODC, 2021). Hlavným motívom produkcie ópia je absencia alternatívnych zdrojov príjmov, mierne zákonodarstvo v tejto oblasti a ľahký prístup k medzinárodným obchodným trasám. Nelegálne aktivity v afganskej ekonomike vrátane výroby a predaja opiátov oslabuje kontrolu štátu nad časťou ekonomiky a zbavuje štát potrebných príjmov.

Spracovateľský a ťažobný priemysel. V útrobach Afganistanu sa nachádzajú zásoby takmer 1 400 druhov nerastných surovín (Scarlat, 2015), z ktorých najvýznamnejšie sú železná ruda, mramor, medená ruda, zlato, bauxit, vzácne zeminy, kobalt, uhľovodíkové palivá, a i. (MOMP, 2021). Ročne Afganistan získava tržby z ťažby nerastných surovín a ich predaja asi 1 mld. USD. Hodnota zásob nerastných surovín sa v súčasnosti odhaduje na 1 trilión USD (Horowitz, 2021). Podľa niektorých

odhadov hodnota nerastných surovín nachádzajúcich sa na území Afganistanu má hodnotu až 3 trilióny USD (Sawe, 2019). Preto treba súhlasiť s názorom už spomenutého autora Dimitru Scarleta, že Afganistan dnes jedna z najchudobnejších krajín sveta, by sa mohla stať jednou z najbohatších krajín sveta, keby sa dostatočne efektívne využívalo jej nerastné bohatstvo. Predpokladá sa, že zásoby lítia, ktoré s nachádzajú v provincii Gazní, môžu byť najväčšie na svete (Sawe, 2019). Ťažobné spoločnosti v Afganistane svojvoľne využívajú nerastné zdroje krajiny, pričom do štátneho rozpočtu smerujú len malé alebo žiadne dane a licenčné poplatky. Získanie povolenia na ťažbu surovín je viazané na politický vplyv a korupciu. Ťažobné spoločnosti nesú veľmi nízku spoločenskú zodpovednosť a často sú v konflikte záujmov s miestnymi komunitami (Byrd a Noorani, 2014).

Priemyselná výroba je v Afganistane zastúpená najmä remeselnou výrobou a rozvíja sa tiež v malých a väčších výrobných fabrikách, ktoré sa budovali od 30. rokov 20. storočia. Spracovateľský priemysel je založený na spracovaní domácich surovín, ako je bavlna, vlna, drevo, koža, ovocie (Sawe, 2019). Od roku 1956 sa ekonomika Afganistanu rozvíjala v päťročných plánoch. Podporovaný bol štátny a nie súkromný sektor (Kamrany, 1962). Rozvíjal sa potravinársky, textilný, farmaceutický priemysel, priemysel stavebných hmôt a i.

Elektrickú energiu zabezpečujú prevažne vodné elektrárne, nasledujú plynové a elektrina sa vyrába aj z obnoviteľných zdrojov (Mukhtar, 2021).

3.2 Zapojenie Afganistanu do globálnej ekonomiky

Zapojenie ekonomiky Afganistanu do medzinárodnej deľby práce je veľmi obmedzené. Ekonomika krajiny vykazuje nízku medzinárodnú konkurencieschopnosť, ktorá vedie k chronickému deficitu zahraničnoobchodnej bilancie. V dôsledku mnohoročného vojenského konfliktu je ekonomika Afganistanu silne závislá na importe. Deficit zahraničnoobchodnej bilancie predstavuje asi štvrtinu hrubého domáceho produktu. V komoditnej štruktúre exportu sú zastúpené nerastné suroviny, najmä zlato, koža, vlna, bavlna, čerstvé a sušené ovocie, liečivé byliny, zelenina. Komoditná štruktúra exportu je rôznorodejšia, je zastúpená najmä potravinami, tabakom, benzínom, hotovými výrobkami. Najvýznamnejšími obchodnými partnermi sú Pakistan, India, Spojené arabské emiráty, USA a Čína.

Zahraniční investori neprejavovali o afganskú ekonomiku záujem. Situácia sa zmenila začiatkom 21. storočia, keď sa začal mierny prílev zahraničných investícií do krajiny. Za dve dekády 21. storočia bol najvýznamnejší rok 2005, keď zahraniční investori preinvestovali v Afganistane 27 mil. USD, čo bolo viac ako 4 % HDP krajiny. V roku 2020 dosiahol prílev zahraničných investícií do Afganistanu 23 mil. USD, s podielom na aktuálnom HDP vo výške 0,12 % (Macrotrends, 2021c). Doposiaľ zahraniční investori v Afganistane investovali najmä do poľnohospodárstva, výroby stavebných materiálov, telekomunikácií, dopravy, ťažby nerastných surovín,

energetiky, vodného hospodárstva a do pracovne intenzívnych výrobných odvetví (CAREC, 2021).

Afganistan za vlády Talibanu pravdepodobne nebude taký atraktívny pre zahraničných investorov. Napriek tomu, niektorí zahraniční investori môžu mať záujem o ťažbu nerastných surovín. Najväčší záujem o ťažbu nerastných surovín prejavila Čína, pre ktorú má Afganistan strategický význam. S odchodom amerických vojsk sa zvýšil ekonomický vplyv Číny v krajine (Azad, 2020). Významnú úlohu zohráva spoločná hranica oboch krajín. Čína má s Talibanom intenzívnejšie vzťahy. Má záujem na politickej stabilite v Afganistane, aby mohla využívať jeho nerastné bohatstvo. Čínske firmy potrebujú garancie bezpečnosti a riešenie problému s korupciou. Splnenie týchto podmienok môže priviesť Čínu k ťažbe surovín na území Afganistanu a bude tiež podmienkou pre budovanie Novej hodvábnej cesty cez územie Afganistanu. V minulosti Čína pripravovala spoluprácu pri využívaní ložísk ropy. Čína uplatňuje pri spolupráci s novou vládou v Afganistane pragmatický prístup. Spoločnosť China Metallurgical Group corp. podpísala kontrakt na ťažbu medi v krajine (GT, 2021). Čínske firmy vybudovali na objednávku medzinárodných organizácií niekoľko významných cestných komunikácií v Afganistane. Medzinárodné spoločenstvo trvá na tom, že využívanie nerastného bohatstva za vlády Talibanu musí byť neoddeliteľne spojené s požiadavkou na dodržiavanie ľudských práv, osobitne práv žien.

Vzhľadom na malý objem zahraničných investícií v Afganistane má situácia v tejto krajine minimálny vplyv na svetové burzy. Zahraničná zadlženosť je relatívne nízka v dôsledku obmedzeného prístupu k medzinárodným finančným trhom a v súčasnosti dosahuje okolo 3 mld. USD (Macrotrends, 2021b).

3.3 Nástup Talibanu a menová stabilita

Taliban získal vojenské víťazstvo a vládu nad celou krajinou. Teraz musí krajinu riadiť. Bývalí poskytovatelia finančnej pomoci uvažujú na Afganistan po nástupe Talibanu ekonomické sankcie, ako odpoveď na politickú realitu v krajine. Politickú nestabilitu sprevádza inflácia. Pred nástupom k moci Talibanu bola afganská mena afgání stabilná. Zmena vlády oslabilu afgání na historické minimum. Od nástupu vlády Talibanu devalvovala národná mena zo 78 AFN/1 USD na 104 AFN/1 USD (XE, 2021) v priebehu štyroch mesiacov od septembra do decembra o 30 %.

Teoreticky by sa mohla centrálna banka pokúsiť obmedziť devalváciu podporením výmenného kurzu predajom svojich devízových rezerv. Krátko pred prevzatím moci Talibanom však USA zastavili dodávky dolárov do Afganistanu a zablokovali prístup k účtom afganskej vlády, ktoré sa nachádzajú v USA. Neskôr FED zmrazil aj prístup afganskej centrálnej banke k jej rezervám v USA, ktoré dosahujú sumu 9,5 mld. USD (Mohsin, 2021). Zmrazené boli i zlaté rezervy (22 ton) centrálnej banky Afganistanu, ktoré sa tiež nachádzajú v USA (Subramian, 2021).

Zmrazenie devízových rezerv odôvodňujú USA obavou, že by Taliban finančnými prostriedkami získanými predajom amerických obligácií, mohol nakúpiť zbrane. V deň prevzatia moci Talibanom sa na území Afganistanu nachádzalo 0,1 až 0,2 % jeho devízových rezerv (Boghani, 2021). Zmrazené devízové a zlaté rezervy nemôžu plniť úlohu takého stabilizátora, a preto afgáni môže iba pokračovať v poklese. V Afganistane možno očakávať obdobie hyperinflácie, ktoré bude mať negatívny dopad na obyvateľstvo.

3.4 Zahraničná finančná pomoc

Vďaka zahraničnej pomoci Afganistan dosahoval viac ako dve dekády 21. storočia rýchly ekonomický rast a zaznamenal zlepšenia v mnohých sociálnych ukazovateľoch. V rokoch 2001 až 2020 prúdila do Afganistanu nevojenská pomoc USA vo výške 150 miliárd USD a ďalšie miliardy dolárov od sedemdesiatich štátov a tridsiatich medzinárodných organizácií. Vďaka tejto pomoci bolo spolufinancované vzdelávanie, zdravotná starostlivosť, reforma verejnej správy a budovanie infraštruktúry ako napríklad výstavba škôl, nemocníc, cestných komunikácií, priehrad a iných veľkých stavebných projektov. Jedným z pozoruhodných výsledkov v oblasti vzdelávania bol nárast počtu študujúcich, ktorý sa zvýšil z 900 000 v roku 2001 na viac ako 9,5 milióna v roku 2020. Zahraničná pomoc prispela k výstavbe 20 000 základných škôl a prudko vzrástol aj počet univerzít. Počet Afgancov študujúcich na vysokých školách stúpol zo 7 000 v roku 2001 na približne 200 000 v roku 2019. V roku 2001 neštudovali na vysokých školách žiadne ženy, ale v roku 2019 ich bolo 54 861 (Conversation, 2021b).

Podľa údajov Svetovej banky toky finančnej pomoci začali klesať od roku 2009, keď predstavovali 100 % HDP na 43 % HDP v roku 2020 v dôsledku znižovania zahraničného vojenského kontingentu zo 130 tisíc vojakov v roku 2011 na približne 15 tisíc vojakov v roku 2020 (Lall, 2021). Znižovanie objemu grantov viedlo k redukcii sféry služieb a ďalšieho zhoršeniu situácie na trhu práce a k spomaleniu ekonomického rastu.

Treba uviesť, že asi 80 % príjmov štátneho rozpočtu Afganistanu pochádzalo v posledných dvoch dekádach z medzinárodných grantov (Landlay a Ali, 2021). Ekonomika Afganistanu je kriticky závislá na medzinárodnom financovaní, ktoré zahraniční donori od nástupu vlády Talibanu v Afganistane podmieňujú dodržiavaním ľudských práv, bojom s korupciou a mierovým usporiadaním vzťahov s teraz už bývalou vládou.

Niektorí donori už oznámili pozastavenie financovania ako napríklad Európska únia, ktorá plánovala Afganistanu poskytnúť v rokoch 2021 – 2027 finančnú pomoc v objeme 1,4 mld. USD. Finančná pomoc Európskej únie je viazaná na zabezpečenie právneho štátu, dodržiavanie ľudských práv a rodovú rovnosť (EC, 2021). Vtedajší nemecký minister zahraničných vecí Heiko Maas oznámil, že jeho krajina pozastaví

finančnú pomoc Afganistanu, ak bude zavedené v celom štáte islamské právo (Klingert, 2021). Generálny tajomník NATO Jens Stoltenberg tiež uviedol, že ani NATO neposkytne žiadnu pomoc Afganistanu, pretože ten už fakticky neexistuje (Feldscher, 2021). Za nelegitímnu označilo vládu Talibanu v Afganistane i Fínsko, Kanada. Zmrazenie finančnej pomoci skúmalo aj Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska. V novej situácii sa bude musieť Afganistan spoliehať na využívanie vnútorných zdrojov rastu.

4 ZÁVER

Afganistan je historicky označovaný za chudobnú a nestabilnú krajinu. Posledné desaťročia bola jeho ekonomika silne závislá na využívaní prírodných zdrojov a zahraničnej finančnej pomoci. V roku 2019 zahraničná finančná pomoc dosiahla štvrtinu HDP krajiny, čo umožňovalo krajine stabilný ekonomický rast. S príchodom novej vlády – vlády Talibanu, predpovedajú odborníci ekonomike Afganistanu krach. Je možné definovať niekoľko príčin tejto situácie. Zahraničná pomoc je podmienená dodržiavaním požiadaviek medzinárodného spoločenstva a to zabezpečením fungovania právneho štátu, dodržiavaním ľudské práv a bojom s korupciou. Realizáciou týchto podmienok by si Afganistan mohol zabezpečiť väčší záujem zahraničných investorov. Nerastné bohatstvo krajiny by mohlo čiastočne nahradiť absenciu zahraničnej pomoci. Pre zahraničných investorov je tiež dôležitá politická stabilita v krajine. Politická neistota brzdí afganskú ekonomiku. Pre efektívne fungovanie ekonomiky i spoločnosti by mal Afganistan uskutočniť mnohé ekonomické reformy i reformy verejnej správy. S nástupom Talibanu však táto otázka nie je na programe dňa. Henry Kerali, riaditeľ Svetovej banky pre Afganistan, upozornil na to, že je naliehavé zrýchliť tempo reforiem, aby sa dosiahol rýchlejší rast potrebný na zlepšenie životnej úrovne obyvateľov a zníženie chudoby (UNAMA, 2020).

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. ADELKHAH, F. (2017): Guerre et (re)construction de l'État en Afghanistan: conflits de tradition ou conflits de développement ?. In: *International Development Policy (Revue internationale de politique de développement)*, 2017, roč. 8.
2. AFP. (2021): Taliban announce creation of Islamic Emirate of Afghanistan. [Online.] In: *The Express Tribune*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://tribune.com.pk/story/2316353/taliban-announce-creation-of-islamic-emirate-of-afghanistan>>.
3. AP. (2016): A timeline of U.S. troop levels in Afghanistan since 2001. [Online.] In: *Military Times*, 2016. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: < <https://www.militarytimes.com/news/your-military/2016/07/06/a-timeline-of-u-s-troop-levels-in-afghanistan-since-2001/>>.

4. ARWA, I. (2021): Explainer: The Taliban and Islamic law in Afghanistan. [Online.] In: *Aljazeera*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.aljazeera.com/news/2021/8/23/hold-the-taliban-and-sharia-law-in-afghanistan>>.
5. AZAD, S. (2020): Chinese investment in Afghanistan. [Online.] In: *The Diplomat*, 2020. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://thediplomat.com/tag/chinese-investment-in-afghanistan/>>.
6. BOGHANI, P. (2021): 'Brink of Collapse': How Frozen Assets & Halted Foreign Aid Are Impacting the Afghan People. [Online.] In: *PBS*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/taliban-takeover-how-frozen-assets-foreign-aid-impacts-afghanistan/>>.
7. BYRD, W. A. – NOORANI, J. (2014): Exploitation of Mineral Resources in Afghanistan. [Online.] In: *US Institute of Peace*, 2014. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.usip.org/publications/2014/12/exploitation-mineral-resources-afghanistan>>.
8. CAREC. (2021): FDI in Afghanistan. [Online.] In: *CAREC*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.carecprogram.org/uploads/FDI-in-Afghanistan.pdf>>.
9. CFR. (2021): The U.S. War in Afghanistan. [Online.] In: *Council on Foreign Relations*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.cfr.org/timeline/us-war-afghanistan>>.
10. CONVERSATION. (2021a): How ethnic and religious divides in Afghanistan are contributing to violence against minorities. [Online.] In: *The Conversation*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://theconversation.com/how-ethnic-and-religious-divides-in-afghanistan-are-contributing-to-violence-against-minorities-168059>>.
11. CONVERSATION. (2021b): What did billions in aid to Afghanistan accomplish? 5 questions answered. [Online.] In: *The Conversation*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://theconversation.com/what-did-billions-in-aid-to-afghanistan-accomplish-5-questions-answered-166804>>.
12. COUNTRYECONOMY. (2021a): Afghans GDP shrinks compared to previous year. [Online.] In: *Countryeconomy*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://countryeconomy.com/gdp/afghanistan>>.
13. COUNTRYECONOMY. (2021b): Population of Afghanistan goes up. [Online.] In: *Countryeconomy*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://countryeconomy.com/demography/population/afghanistan?year=2001>>.

14. DUFFIN, E. (2021): Civilian casualties due to combat in Afghanistan from 2007 to 2020. [Online.] In: *Statista*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/statistics/266300/civilians-killed-in-afghanistan-since-2007/>>.
15. EC. (2021): Afghanistan. [Online.] In: *European Commission*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/international-partnerships/where-we-work/afghanistan_en>.
16. EDITORS. (2021): Agriculture and forestry. [Online.] In: *Britannica*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/place/Afghanistan/Political-process>>.
17. ERYIGIT, M. – SHAFQA, A. Q. (2021): Factors Affecting Foreign Direct Investment: The Afghanistan Case. [Online.] In: *Studies of Applied Economics*, 2021, roč. 39, č. 2.
18. FAIZ, A. (2019): Learning from Afghanistan's Independence. [Online.] In: *Perspectives on History*, 2019. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/november-2019/learning-from-afghanistans-independence-afghans-liberated-themselves-in-1919-their-achievements-offer-us-lessons-today>>.
19. FAO. (2021): Country profiles. [Online.] In: *FAO*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.fao.org/3/W4356E/w4356e07.htm>>.
20. FELDSCHER, J. (2021): 'There Is No Afghan Government': NATO Stops Aid To Afghanistan As Taliban Take Over. [Online.] In: *DefenseOne*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.defenseone.com/threats/2021/08/there-no-afghan-government-nato-stops-aid-afghanistan-taliban-take-over/184586/>>.
21. GIUSTOZZI, A. (2007): War and Peace Economies of Afghanistan's Strongmen. In: *International Peacekeeping*, roč. 14, č. 1, s. 75-89.
22. GLOBALECONOMY. (2021): Afghanistan: Employment in agriculture. [Online.] In: *Globaleconomy*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <https://www.theglobaleconomy.com/Afghanistan/Employment_in_agriculture/>.
23. GLOBALEDGE. (2021): Afghanistan: Economy. [Online.] In: *Globaledge*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://globaledge.msu.edu/countries/afghanistan/economy/>>.
24. GT. (2021): Chinese firms eye resumption of projects in Afghanistan amid power shift. [Online.] In: *Global Times*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.globaltimes.cn/page/202108/1231749.shtml>>.

25. HOROWITZ, J. (2021): The Taliban are sitting on \$1 trillion worth of minerals the world desperately needs. [Online.] In: *CNN*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://edition.cnn.com/2021/08/18/business/afghanistan-lithium-rare-earths-mining/index.html>>.
26. KAMRANY, N. H. (1962): The First Five-Year Plan of Afghanistan (1956-61): An Economic Evaluation. [Online.] In: Proquest, 1962. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.proquest.com/openview/2820b0165f6bf4cf4e661b4ebf1fdabc/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>>.
27. KLINGERT, L. (2021): Foreign minister: Germany won't give aid to Afghanistan if Sharia law is enforced. In: *Politico*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <https://www.politico.eu/article/german-foreign-minister-germany-refuse-aid-afghanistan-enforcement-sharia-law-taliban-takeover/>>.
28. LANDLAY, J. – ALI, I. (2021): U.S., other aid cuts could imperil Afghan government -U.S. watchdog. In: *Reuters*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: < <https://www.reuters.com/article/usa-afghanistan-funding-int-idUSKBN2B72WJ>>.
29. LALL, R. R. (2021): As the West cuts aid lifelines, Afghanistan's real crisis looms. In: *Opendemocracy*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: < <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/as-the-west-cuts-aid-lifelines-afghanistans-real-crisis-looms/>>.
30. LIBRARY OF CONGRESS. (2008): Country profile: Afghanistan. [Online.] In: *Library of Congress*, 2008. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.loc.gov/rr/frd/cs/profiles/Afghanistan.pdf>>.
31. LOFT, P. (2021): Afghanistan: Refugees and displaced people in 2021. [Online.] In: *House of Commons Library*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9296/CBP-9296.pdf>>.
32. MACROTRENDS. (2021a): Afghanistan External Debt 2006-2021. [Online.] In: *Macrotrends*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.macrotrends.net/countries/AFG/afghanistan/external-debt-stockt>>.
33. MACROTRENDS. (2021b): Afghanistan Foreign Direct Investment 1970-2021. [Online.] In: *Macrotrends*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.macrotrends.net/countries/AFG/afghanistan/foreign-direct-investment>>.

34. MACROTRENDS. (2021c): Afghanistan GDP Growth Rate 2003-2021. [Online.] In: *Macrotrends*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.macrotrends.net/countries/AFG/afghanistan/gdp-growth-rate>>.
35. MACROTRENDS. (2021d): Afghanistan Rural Population 1960-2021. [Online.] In: *Macrotrends*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.macrotrends.net/countries/AFG/afghanistan/rural-population>>.
36. MOHSIN, S. (2021): U.S. Freezes Nearly \$9.5 Billion Afghanistan Central Bank Assets. [Online.] In: *Bloomberg*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-08-17/u-s-freezes-nearly-9-5-billion-afghanistan-central-bank-assets>>.
37. MOMP. (2019): Mining Sector Roadmap. [Online.] In: *MOMP*, 2019. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://momp.gov.af/sites/default/files/2020-07/MoMP%20Roadmap-1-merged.pdf>>.
38. MUKHTAR, M. (2021): Energy Sector: Investing In The Energy Sector. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<http://afghanistanembassy.org.uk/english/business-investment/energy-sector/>>.
39. MURADI, A. J. – BOZ, J. (2018): The contribution of Agriculture Sector in the Economy of Afghanistan. In: *International Journal of Scientific Research and Management*, 2018, roč. 6, č. 10.
40. O'NEILL, A. (2021): Global gross domestic product (GDP) at current prices from 1985 to 2026. [Online.] In: *Statista*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/statistics/268750/global-gross-domestic-product-gdp/>>.
41. OECD. (2019): Boosting Private Sector Development and Entrepreneurship in Afghanistan. [Online.] In: *OECD*, 2019. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.oecd.org/countries/afghanistan/Boosting-Private-Sector-Development-and-Entrepreneurship-Afghanistan-2019-EN.pdf>>.
42. RCT. (2021): Afghanistan: How much opium is produced and what's the Taliban's record?. [Online.] In: *BBC*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/world-asia-58308494>>.
43. RUBIN, B. R. (2000): The Political Economy of War and Peace in Afghanistan. In: *World Development*, 2000, roč. 28, č. 10, s. 1789-1803.
44. SAWE, B. E. (2019): What Are The Biggest Industries In Afghanistan? [Online.] In: *Worldatlas*, 2019. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-biggest-industries-in-afghanistan.html>>.

45. SCARLAT, D. (2015): Afghanistan Resource and the Perspective of a New Future. [Online.] In: *Revista Academiei Fortelor Terestre*, 2015. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <https://www.armyacademy.ro/reviste/rev4_2015/Scarlat.pdf>.
46. SUBRAMIAN, S. (2021): Afghanistan has 22 tons of gold in a New York vault. The Taliban can't touch it. [Online.] In: *QUARTZ*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://qz.com/2049375/taliban-cant-touch-afghanistans-gold-stored-away-in-the-us/>>.
47. TIAN, N. (2021): 20 years of US military aid to Afghanistan. [Online.] In: *SIPRI*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.sipri.org/commentary/topical-backgroundunder/2021/20-years-us-military-aid-afghanistan>>.
48. UNAMA. (2020): 2020 Afghanistan Conference. [Online.] In: *UNAMA*, 2020. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <https://unama.unmissions.org/sites/default/files/v3_-_2020ac_side_event_3_economic_priorities_aid_effectiveness-nov19.pdf>.
49. UNODC. (2021): Afghanistan: 37 per cent increase in opium poppy cultivation in 2020, while researchers explore novel ways to collect data due to COVID-19. [Online.] In: *United Nations*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2021/May/afghanistan_-37-percent-increase-in-opium-popy-cultivation-in-2020--while-researchers-explore-novel-ways-to-collect-data-due-to-covid-19.html>.
50. WEINBAUM, M. G. (2021): Afghanistan. [Online.] In: *Britannica*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/place/Afghanistan>>.
51. WORLDBANK. (2021a): GDP growth (annual %). [Online.] In: *Worldbank*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=AF>>.
52. WORLDBANK. (2021b): GDP per capita (current US\$) – Afghanistan. [Online.] In: *Worldbank*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=AF>>.
53. WORLDBANK. (2021c): Land area (sq. km) – Afghanistan. [Online.] In: *Worldbank*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.TOTL.K2?locations=AF>>.
54. WORLDOMETERS. (2021a): Afghanistan Population (Live). [Online.] In: *Worldometers*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.worldometers.info/world-population/afghanistan-population/>>.

55. WORLDOMETERS. (2021b): GDP per Capita. [Online.] In: *Worldometers*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.worldometers.info/gdp/gdp-per-capita/>>.
56. WPR. (2021): Afghanistan Population 2021 (Live). [Online.] In: *World Population Review*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://worldpopulationreview.com/countries/afghanistan-population>>.
57. XE. (2021): US Dollar to Afghan Afghani Exchange Rate Chart. [Online.] In: *XE*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.xe.com/currencycharts/?from=USD&to=AFN>>.
58. ZEIDAN, A. (2021): Osama bin Laden. [Online.] In: *Britannica*, 2021. [Citované 10.12.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/biography/Osama-bin-Laden>>.

INKSTER, NIGEL: VEĽKÉ DELENIE – ČÍNA, AMERIKA A BOJ O TECHNOLOGICKÚ NADVLÁDU

INKSTER, NIGEL: THE GREAT DECOUPLING – CHINA, AMERICA AND THE STRUGGLE FOR TECHNOLOGICAL SUPREMACY

London: Hurst, 2020, 304 p., ISBN 978-1787383838

*Ondřej Svoboda*¹

The deeping rivalry between China and the United States has been becoming an omnipresent topic for policy-makers, commentators, and economists. The conflict is particularly reflected in the field of science and technology. The Made in China 2025 (MIC 2025) plan, launched in 2015 by the Chinese Government, sets an ambitious goal of Chinese companies providing 70 % of domestic technology manufacturing components and materials to reduce China's dependence on foreign-owned technology. China's more recent Vision 2035 strategy aims to make "major breakthroughs in core technology", particularly in new areas of competition with the US such as artificial intelligence and quantum computing

To respond to those challenges, the technology restrictions, such as over 5G telecommunications networks that the US has imposed on China represent an escalation of the decoupling policy pursued by not only the preceding Trump Administration but also the current Biden Administration. In spite of various speculation of a possible softer approach, president Joe Biden adopted the tough stance toward Beijing which enjoys broad bipartisan support in the Congress.² That means the

¹ Mgr. Ondřej Svoboda, Ph.D. is a Researcher at the Department of International Law of Charles University Law Faculty in Prague, Czech Republic, and a Deputy Head of Political and Economic Section at the Embassy of the Czech Republic in Tokyo, Japan, e-mail: ondrej.svobod@gmail.com

The views expressed in this article are only those of the author. They do not purport to reflect the opinions or views of the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. This article was supported by the Charles University, project Progres Q04 'Právo v měnícím se světě'.

² For instance, the recent executive order to review supply chains and the addition of seven Chinese supercomputing groups to the US Department of Commerce's Entity List to effectively

continuation of the tech decoupling strategy in a long-term perspective. Accordingly, the rivalry will be one of defining developments for the world order for the decades to come. As such, it is necessary to understand its origins and as well broader contours.

The recently published book *The Great Decoupling* has those ambitions. Its author Nigel Inkster having a lifelong experience with China started when he studied the language and culture at Oxford. Being a Mandarin speaker and senior British diplomat posted in China and Hong Kong as well as the former director of operations and intelligence for the British Secret Intelligence Service later provided him a unique insight into the Chinese affairs. His deep knowledge is also evident in his book which showcases rich historical and cultural references. And it mirrors in the concept as well as the structure of the volume.

The narrative which Inkster presents starts with China's intellectual and scientific traditions and first encounters between China and the West. In this way, he explains what is behind China's drive to achieve global technological dominance. Subsequently, covering a digital revolution and a development of China into a techno-security state, it slowly builds up to final chapters which are focused on the current state of affairs, mainly US-China conflicting relations in trade, finance, and technology.

Based on the latest development, Inkster admits that "it is hard to predict exactly how a technology decoupling might play out, not least because the relevant technologies do not evolve in a predictably linear fashion." Yet, he foresees the establishment of two distinct spheres, one built around the US and free-market principles, the second one state-directed, mercantilist, and developed by China. To keep pace with China's technological ambitions, Inkster suggests rediscovering industrial policies which already led to great advancements such as the space programme or the Internet in the past. Looking at recently published economy plans by the governments in the US, the European Union, or Japan, it seems that Western policymakers came to similar conclusions and we may witness the rejuvenation of industrial policy in the West. Such development only proves the relevance of Inkster's book.

Therefore, there is now no doubt that the technology contest will be one of the characteristics in international relations of the 21st century. However, we should not perceive it only as a threat to global stability and an evidence of the Thucydides Trap. Other elements of the mutual entanglement must be taken into account. Strong economic ties exist between the US and China, so the decoupling process will not be easy. For instance, the leading Chinese ICT companies listed on the US stock market at

cut off their access to American technology confirm a degree of continuity with the Trump Administration's policies.

the end of August 2020 had annual sales amounting to 463 billion dollars and a market capitalisation of 1.3 trillion dollars. In addition, there is also a positive side of the rivalry. It will drive funding for technological development, with broader benefits for the global economy and innovation. We are already witnessing unprecedented boosting assets into emerging technologies that may provide a breakthrough in years to come. The Great Decoupling is the reality and given that China and the United States feel overly dependent on each other, the process is likely to continue.

To conclude, the present book is the story about China's technological rise which leads to conflict with the current technological power as it poses the threat to US dominance. Inkster analyses not only the internal motivation and aspirations of Chinese leaders but also puts in the broader context of China's long history and its self-perception. Yet, and perhaps, for this reason, the study remains rather general and does not delve too much into the details. Accordingly, one could complain about the misleading title as the issue of "decoupling" is dealt with only in two out of twelve chapters. Regardless of this minor criticism, the book is recommended to everyone interested in the current state of global affairs and aspiring to understand the dynamism in relations between the two powers.

INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

Medzinárodné vzťahy sú interdisciplinárny vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave. Vychádza štyrikrát ročne, v marci, júni, septembri a v decembri. Uzávierky jednotlivých čísiel sú každoročne 15.12, 15.3., 15.6 a 15.9. Všetky príspevky sú pri zachovaní obojstrannej anonymity recenzované minimálne dvomi oponentmi.

Časopis Medzinárodné vzťahy (ISSN 1336-1562 tlačaná verzia, ISSN 1339-2751 online) je zaregistrovaný v Zozname periodickej tlače Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, evidenčné číslo EV 4785/13. Časopis je indexovaný v databázach ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz a Index Copernicus a cieľom redakčného kolektívu je zvyšovanie počtu a kvality citačných databáz, v ktorých je zaradený.

Časopis publikuje pôvodné vedecké články, diskusie, prehľady, informácie a recenzie z oblasti medzinárodných ekonomických, politických, právnych a kultúrnych vzťahov. Témy prijímaných článkov zahŕňajú (ale neobmedzujú sa na):

- históriu medzinárodných hospodárskych vzťahov
- medzinárodný obchod
- medzinárodné investície
- medzinárodnú migráciu
- aktuálne medzinárodnoekonomické problémy
- aktuálne medzinárodnopolitické problémy
- analýzu súčasných a minulých konfliktov
- medzikultúrne vzťahy
- medzinárodné právo obchodné
- medzinárodné právo verejné

Časopis Medzinárodné vzťahy publikuje články v anglickom, slovenskom a českom jazyku. Anglické články majú vo všeobecnosti prednosť pred slovenskými a českými článkami, hlavným kritériom je však kvalita.

ABOUT THE SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

The Slovak Journal of International Relations is an interdisciplinary scientific journal of international political, economic, cultural and legal relations, published by the Faculty of International Relations at the University of Economics in Bratislava, Slovakia. It is published quarterly, always in March, June, September and December. Papers are to be submitted by December 15, March 15, June 15 and September 15 of each year. All papers undergo a double-blind peer review process by at least two referees.

The Slovak Journal of International Relations (ISSN 1336-1562 print, ISSN 1339-2751 online) is registered with the Ministry of Culture of the Slovak Republic (EV 4785/13). The journal is currently covered by ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz, and Index Copernicus. The goal of the editorial board is to increase the impact of the journal and the number of databases covering the journal.

The Slovak Journal of International Relations wishes to publish high-quality original scientific papers, discussions, surveys, short communications and book reviews from the field of international economic, political, legal and cultural relations. The topics of published papers include, but are not limited to:

- history of international economic relations
- international trade
- international investment
- international migration
- current international economic issues
- current international political issues
- analysis of current and past conflicts
- intercultural relations
- international trade law
- public international law

The Slovak Journal of International Relations publishes papers in English, Slovak and Czech languages. Generally, English papers have precedence before Slovak and Czech papers; however, the main criterion is quality of research.

INŠTRUKCIE PRE AUTOROV

Príspevky do časopisu Medzinárodné vzťahy sa predkladajú elektronicky v programe MS Word na e-mailovú adresu redakcie **mv.fmv@euba.sk**. Predpokladá sa, že príspevky neboli dosiaľ publikované ani odoslané na publikovanie inde. S článkom sa predkladá aj prehlásenie o originalite.

Autor je zodpovedný za formálnu a odbornú správnosť svojho článku. Články musia popri obsahových náležitostiach spĺňať formálne kritériá – formát strany „ISO B5“, okraje 2 cm zo všetkých strán, riadkovanie 1,15, písmo Times New Roman, veľkosť písma 11. Každý článok musí obsahovať abstrakt a kľúčové slová v slovenskom/českom jazyku, abstrakt a kľúčové slová v anglickom jazyku, 1 – 3 kódy JEL klasifikácie podľa Americkej asociácie ekonómov, korektné určenie všetkých grantov a programov, s ktorých podporou článok vznikol a na samostatnom liste plné meno, tituly, adresu, e-mail a telefónne číslo všetkých autorov. V článku treba definovať skúmaný problém, stanoviť ciele, použité metódy a identifikovať závery a prínosy. Šablóna príspevku je k dispozícii na webovej stránke časopisu **<https://fmv.euba.sk/veda-a-vyskum/vedecke-casopisy/medzinarodne-vztahy>**.

Upozorňujeme autorov, aby dodržali predpísanú šablónu, v opačnom prípade bude článok vrátený na prepracovanie podľa stanoveného vzoru, čo môže viesť k jeho oneskorenej publikácii.

Redakčné uzávierky sú každoročne **15.12.**, **15.3.**, **15.6.** a **15.9.** V mesiaci po uzávierke prebehne obojstranne anonymné recenzné konanie s minimálne dvomi oponentmi. Autori, ktorých príspevky budú v recenznom konaní pozitívne hodnotené, budú kontaktovaní e-mailom. Čas na zapracovanie pripomienok oponentov je spravidla 2 až 4 týždne. Autorské korektúry treba odoslať na e-mailovú adresu redakcie najneskôr do 3 pracovných dní od notifikácie.

Príspevky doručené po stanovených termínoch budú zaradené do nasledujúceho recenzného konania. Na uverejnenie článku v časopise neexistuje právny nárok.

GUIDE FOR AUTHORS

The manuscript submission process is fully electronic. All papers received by the editor (mv.fmv@euba.sk) will undergo a double-blind peer review process. Submission of a paper implies that the work has not been published previously and that it is not under consideration for publication elsewhere. Author's declaration of originality must be submitted along with the paper.

The sole responsibility for formal and scientific contents of each paper is borne by its author. Each paper must follow the formatting instructions – file format: MS Word, page size: “ISO B5”, margin: 2 cm from all sides, spacing 1.15, font: Times New Roman, font size: 11. Each paper must include abstract and key words in English, 1 – 3 codes, following the Journal of Economic Literature classification system, if applicable, the names and ID numbers of grants and programs funding the author's research and on a separate page, full names, academic degrees, addresses, e-mails and phone numbers of all authors. It is necessary to explicitly state research problem, goals, methods used, conclusions and contributions of the paper. All papers must follow the journal template which is available at <https://fmv.euba.sk/en/science-and-research/scientific-journals/journal-of-international-relations>, otherwise they will be returned for re-formatting.

Deadlines for submission are **December 15th**, **March 15th**, **June 15th** and **September 15th**. All papers will undergo a double-blind peer review process. Authors generally have 2 to 4 weeks to revise articles and incorporate reviewers' comments. Proofs should be returned by e-mail within 3 days of their receipt.

The editorial board has an exclusive right to accept/reject papers.

Medzinárodné vzťahy

Slovak Journal of International Relations

4/2021

Ročník XIX
Volume XIX

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, ročník XIX, 4/2021.

Hlavná redaktorka / Editor in-chief

Ludmila LIPKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board

Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR

University of Malaya, Malaysia

Doreen BEKKER

Rhodes University, South Africa

Alexandru BURIAN

Moldavian Association of International Law, Moldova

Eva CIHELKOVÁ

Pan-European University, Slovakia

Alan V. DEARDORFF

University of Michigan-Ann Arbor, USA

Attila FÁBIÁN

University of West Hungary, Hungary

Tatiana FILOSOFOVA

NRU Higher School of Economics, Russia

François GEMENNE

University of Liège, Belgium

Otmar HÓLL

University of Vienna, Austria

Edward H. HUIJBENS

University of Akureyri, Iceland

María Teresa INFANTE

University of Chile, Chile

Caffi Siri Rohaini Binti KASSIM

University of Malaya, Malaysia

LI Hsi-Mei

Chinese Culture University, Taiwan

Klavdij LOGOŽAR

University of Maribor, Slovenia

Stanislav MRÁZ

College Danubius, Slovakia

Julija NESTERENKO

Russian State University of Humanities, Russia

Rebecca NEUMANN

University of Wisconsin-Milwaukee, USA

Jan OSTOJ

Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland

Hakan G. SICAKKAN

University of Bergen, Norway

Karol SORBY

Institute of Oriental Studies of the SAS, Slovakia

František ŠKVRNDA

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Pavel ŠTURMA

Charles University in Prague, Czech Republic

Chong-Ko Peter TZOU

Tamkang University, Taiwan

Harun UÇAK

Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey

Jolita VVEINHARDT

Vytautas Magnus University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor

Mykhaylo KUNYCHKA

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Časopis je zaregistrovaný na Ministerstve kultúry
Slovenskej republiky EV 4785/13.
ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print)
ISSN 1339-2751 (online)